

# KUSTBON

NR 2  
JUNI  
2000  
ÅRGÅNG  
57

FÖRBINDELSELÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR





FÖRBINDELSLÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Utgiven av

ESTLANDSSVENSKARNAS KULTURFÖRENING  
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Ansvarig utgivare: Sven Salin  
Redaktör: Agneta Klitter

Kustbons redaktion och SOV:s expedition:  
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned, 113 54 Stockholm.  
Tel: 08-612 75 99. Fax: 08-612 77 85.  
Hemsida: [www.algonet.se/~song](http://www.algonet.se/~song)  
E-post: [song@algonet.se](mailto:song@algonet.se)

2000 utkommer Kustbon med 4 nummer.  
Prenumerationspris: 270 kr helår.  
Kustbons och SOV:s postgiro 35 13 11 - 6.

Annonspriser:

1/1 sida (170 x 260 mm) 1.650:-, 1/2 sida (170 x 128) mm 900:-,  
2 sp x 128 (112 x 128 mm) 650:-, 1 sp x 128 (54 x 128 mm) 400:-,  
2 sp x 84 (112 x 84 mm) 550:-, 1 sp x 84 (54 x 84 mm) 350:-,  
dödsannonser 400:-, bilaga minimum 1.000:-/st.

Produktion: Nordreklam · Lindbloms · Realtryck Stockholm 2000

## INNEHÅLL

2. Ledaren av *Monica Ahlström*
3. Bärkjas i våra hjärtan av *Sven Salin*
4. Projekt Österlet av *Hélène Hanes*
6. Knyppling i estlandssvensk tradition av *Kristina Malmberg*
9. Lång inledning till kort berättelse av *Elmar Nyman*
10. Jag är dotter till en flyktning av *Elisabeth Hedfors*
12. Årsmötet den 8 april av *Ulla-Stina Rundgren*
13. Högtidlig ceremoni i S:t Mikael av *Margit Rosen Norlin*
14. Hembygdsförening köpte gård på Ormsö av *Nils Gårdström*
15. Gustaf II Adolf på estnisk medalj av *Lars O Lagerqvist*
15. Sven Salin får estnisk förtjänstmedalj
16. Sven Gottkampfs långa resa till Sverige av *Peter Nylander*
18. Skolbussen av *Erling Lemberg*
19. Svenskbynsidans Redaktör *Jörgen Hedman*
20. Kustbon gratulerar Johan Malm av *Meta Majlund*
21. Unik skeppsmodell på Sjöfartsmuseet av *Agneta Klitter*
22. Besök på Runö - Rigabuktens pärla plus Elmars ruta
23. Sven Svärd ny hedersmedlem av *Ulla-Stina Rundgren*
24. Föreningsinformation
26. Bokanmälan, ramsa på mål, nargöattling blir partiledare, förhandsinformation om studiecirkel i höst
27. Estländsk ungdom på sommareglats av *Gert Peterson*, Inbjudan till skivarestuga på Roslagsgatan i höst
28. Agnes Hermansson (f Olsson) till minne av *Thomas Lorentz*
29. Dödsannonser
30. Födda, guldbrylllop, avlidna och bemerkelsedagar

OMSLAGSFOTO: *Per Karlsson*. Ett modellskepp byggt av *Ingvald Dyrberg* i Sollentuna. Se sidan 21.

# Vi vill överleva!!

Och? Vem bryr sig, kanske någon säger. Jo, jag bryr mig, för det handlar om att ta vara på allt det som våra förfäder arbetat med, föremål och bilder som samlats in och berättelser i skrifter och på inspelade band, för att just du och jag ska kunna förstå vår bakgrund. Vem vill tänka på alternativet? SOV upphör, lokalen stängs, föremålen och arkivet kanske splittras när de förs över till något museum eller arkiv, Kustbon försvinner, minnena bleknar bort. Är det så det ska gå? Nej och åter nej.

SOV har idag ca 750 medlemmar efter sammanslagning av SOV och SONG. Vi vet inte säkert men vi tror att medelåldern är relativt hög bland dessa. Tillväxten har inte varit så stor nämligen.

Man kan spekulera i hur många potentiella medlemmar föreningen skulle kunna ha. Enligt beräkningar som gjordes i början av 1980-talet av Einar Hamberg och Hans Selin skulle det röra sig om minst 10.000! Det inkluderar alla som har anknytning till svenskarna i Estland. Var finns de? Styrelsen skulle ha ett styvt jobb om den skulle försöka forska på egen hand efter alla dessa. Men om vi fick hjälp av dig och dina anhöriga som läser detta skulle vårt arbete underlättas. Förklara syftet med föreningens verksamhet, be dem ringa eller skriva till expeditionen, det kostar bara 100 kr att bli medlem (en biobiljett kostar 75 kr). Vill de dessutom hålla sig informerade om vad som händer i föreningarna (d v s även alla hembygdsföreningar) och i Estland finns Kustbon (fortfarande) att prenumerera på. Vi undrar också om det finns läsare av tidskriften som skulle vilja ha den inläst på band. Ögonen kanske inte vill riktigt längre men du vill inte vara utan informationen. Hör av dig till expeditionen så ska vi se vad vi kan ordna. Vi vill ju också vårda dem som redan hör till "familjen".

*Monica Ahlström*

VICE ORDFÖRANDE

*Många talar än med glädje och värme om det år då de fick gå på Birkas folkhögskola. Där fick de träffa svenskar från andra bygder och känna att det fanns en gemenskap. Där fick de också kontakt med Sverige och den svenska litteraturen och bildningen och där fick de lära sig sånger och dik-ter och riktig svenska. Min mor gick på Birkas vintern 1927/28 och minns än det året med stor glädje och tacksamhet.*

# Bärkjas i våra hjärtan

Av Sven Salin

En estlandssvensk folkhög- och lantmannaskola var SOV:s dröm redan vid bildandet av föreningen, men under tsartiden var det omöjligt att få starta en sådan. Först när Estland blev självständigt öppnades en möjlighet och drömmen kunde förverkligas 1920 när Paskleps gods nationaliserades och Birkas herrgård blev ledig – även om den var ganska förfallen. Den hade senast använts som militärförläggning. SOV kunde arrendera jord och skriva ett hyresavtal för Birkas och inviga folkhögskolan på själva Gustav Adolfsdagen den 6 november 1920.

Med de små resurser som SOV förfogade över hade detta aldrig varit möjligt om det inte kommit bidrag från Sverige, både från Riksföreningen för svenskhetens bevarande, Nathan Söderblom, några folkhögskolor och så småningom även från Sveriges Riksdag och en insamling som Svenska Dagbladet startade. Birkas folkhögskola blev en kulturhärd och ett centrum för estlandssvenskarna. Den bidrog kanske mer än något annat till att skapa en estlandssvensk identitet.

Tyvär fick folkhögskolan inte arbeta i så många år. Andra världskriget och estlandssvenskarnas avflyttning till Sverige satte 1943 definitivt stopp för verksamheten.

Sedan några år tillbaka har nu Samfundet för Estlandssvensk Kultur (SESK) försökt att återigen starta en estlandssvensk folkhögskola på Nuckö. Birkas herrgård var emellertid redan upptagen – restaurerad för att användas av Nuckö Gymnasium. I stället fanns Paskleps herrgård ledig – fast mycket förfallen efter att ha använts av den sovjetiska militären. Liksom den gången när Birkas startade fanns det drömmar om att kunna rusta upp Paskleps Herrgård och öppna en folkhög- och lantmannaskola. Några pengar till upprustning av herrgården har inte gått att få men en folkhögskoleverksamhet har ändå startat – huvudsakligen som studie-cirklar och kurser i Hapsal – under namnet Paskleps folkhögskola. Åkerjord och en ladugård har också arrenderats för

undervisning i lantbruk men någon större efterfrågan har det inte varit.

Under det senaste året har folkhögskolan stött på flera problem i sin verksamhet. Undervisningsministeriet har inte velat bevilja folkhögskolan licens och därmed inte heller bidrag, eftersom bara skolor med akademisk utbildning får kalla sig högskola enligt estnisk lag. Stora ansträngningar har gjorts att övertyga politiker och byråkrater i Estland om att folkhögskola är ett vedertaget skandinaviskt begrepp som även Estland borde acceptera. Nu tycks den frågan emellertid vara på väg mot en lösning, men det har tagit mycket tid och kraft ut argumentera.

Folkhögskolan drabbades också av brand i undervisningslokalerna i Hapsal. En del utrustning blev förstörd och några kurser fick avbrytas eller ställas in. Till slut blev även rektorsfrågan akut. Ivar Rüütli förklarade att han tänkte lämna folkhögskolan och flytta till Viljandi i och med utgången av läsåret 1999/2000. Styrelsen för Paskleps folkhögskola beslöt därför att samlas till en heldagsdiskussion om skolans framtid.

På inbjudan av Christoffer Grönholm ägde denna diskussion rum i Helsingfors i Svenska Folkskolans Väners lokaler i mitten av april. Det var en mycket givande och konstruktiv diskussion som gällde folkhögskolans vara eller inte vara, ägandeförhållanden, inriktning av verksamheten etc. Viktiga beslut togs också för framtiden.

Vi beslöt bland annat att tills vidare lägga frågan om upprustning av Paskleps herrgård i malpåse tills några nya bidragsmöjligheter skulle yppa sig. Skolans jordbruksinriktning skulle åtminstone tills vidare lämnas därhän och arrendeavtal för jord och ladugård sägas upp och utrustning säljas till marknadspris. I stället skulle verksamheten koncentreras till Hapsal. Skolans inriktning skulle framför allt vara det svenska språket och ett nordiskt perspektiv men med en tydlig koppling till den estlandssvenska historien och kulturen. Denna koppling skulle ytterligare förstärkas genom ett nära samarbete med Aibo-

lands Museum. Men skolan skulle också ge en orientering om dagens samhälle och internationella utblickar – ett fönster mot världen.

Den fråga som inte löstes vid sammanträdet var ägarfrågan. Huvudman för folkhögskolan är SESK, men Samfundet skall omorganiseras och har varken resurser eller praktiska möjligheter att driva en folkhögskola – i varje fall inte utan hjälp utifrån. Olika möjligheter diskuterades: att bilda ett aktiebolag eller en stiftelse, att någon annan organisation tar över ansvaret för folkhögskolan eller att lägga ner verksamheten.

Vi beslöt att bilda en arbetsgrupp för att undersöka förutsättningarna för att bilda en stiftelse som ny ägare till Paskleps folkhögskola och att utarbeta förslag till stadgar för en sådan stiftelse. Vilka kan tänkas vara intresserade att vara stiftare? Kan SOV tänkas ingå i en sådan stiftelse? Jag skulle snarare vilja formulera frågan tvärtom: Kan SOV stå utanför en sådan stiftelse?

När Birkas folkhögskola en gång startade och behövde hjälp från Sverige ordnades insamlingar och många ställde upp och gav bidrag. Jag utgår ifrån att vi estlandssvenskar i Sverige nu känner på samma sätt för en estlandssvensk folkhögskola i Estland, Paskleps folkhögskola. Jag tycker det är självklart att SOV skall ingå som en av stiftarna för Paskleps folkhögskola, men SOV behöver hjälp av sina medlemmar för att kunna få fram ett kapital att bidra med. Jag tror naturligtvis att alla före detta Birkaselever uppskattar sitt år på Birkas och därmed inser värdet av en svenskspråkig folkhögskola. Men jag hoppas att även du som läser detta anser det viktigt att det svenska språket och den svenska kulturen bevaras i Estland och att det därför behöver finnas en svenskspråkig folkhögskola.

Det bästa sättet att visa detta är att sätta in ett bidrag – stort eller litet – på SOV:s postgirokonto nr 35 13 11-6. Märk talongen med Pasklep. Med ditt bidrag kan du hjälpa Paskleps folkhögskola att fortsätta sin verksamhet med SOV som en av stiftarna. □



Slottet, vintern 1998, före den nya målningen.



# Projekt Österled

Text och foto Hélène Hanes

*I ett tidigare nummer av Kustbon berättade jag om de påbörjade restaureringsarbetena inom projekt Österled. Projekt Österled initierades av Erling Zandfeldt från Målaremästarnas Riksförbund i Göteborg och Örjan Berndtsson, Celanders AB i Göteborg. En tanke med projektet var att skapa arbetstillfällen för arbetslösa svenska målare och samtidigt bidra till att värdefull bebyggelse restaurerades. Arbetet skulle även öka kunskapsutbytet mellan Sverige och Estland inom ämnesområdet byggnadsvård. De tre byggnaderna som ingick i projektet var slottet Kadriorg, svenska S:t Mikaelsskyrkan och ett trähus i Kalamaja på Väike-Paterei 3.*

Projekt Österled erhöll 35 miljoner från de s.k. Östersjömiljarderna våren 1998 och samtidigt påbörjades renoveringen av slottet Kadriorg. Nu har det gått två år och det är dags att summera erfarenheterna nu när alla byggnader är färdiga och återinvigda.

En viktig uppgift i projektet har varit att skapa arbetsformer där alla parterna gemensamt har kunnat diskutera restaureringsmetoder och lösningar. För var och en av byggnaderna utformades därför en styrgrupp med bl.a. representanter från svenska och estniska Riksantikvarieämbetet, beställare och projektledning. Undertecknad deltog i styrgruppsarbetet för Kadriorg och Svenska kyrkan och jag kommer därför att berätta om dessa två objekt. Även om arbetsformerna varit lika för alla tre objekten så skiljer sig byggnaderna åt både när det gäller tidsepok, material och användande. De har därför hantlats på olika sätt men med grundtanken

att de ska restaureras på ett sätt som tillvaratar byggnadernas identitet.

## Kadriorg slott

Många läsare känner säkert till Kadriorg slott som uppfördes i början av 1720-talet. Grundstenen lade Peter I år 1718 som med byggnaden ville skapa ett sommarslott värdigt sin fru Katarina. Kadriorg är en anläggning som i sin utformning fått drag av italiensk barock med rysk påverkan. Arkitekten Michetti var nämligen från Italien och i samband med uppbyggnaden av S:t Petersburg kallades han av Peter I till Ryssland. Förutom Kadriorg slott har Michetti även arbetat med Peterhof utanför S:t Petersburg. Arbetet med slottet samlade arbetskraft från många olika delar av det ryska riket. Även Sverige bidrog med en svensk, Salomon Seltrecht. Han utförde sten- och stuckaturarbeten för den stora salen i slottet.

Varken Peter eller Katarina hann se

sitt sommarslott färdigbyggt, de avled 1725 respektive 1727. I och med att huvudpersonerna inte längre fanns avstannade byggnadstakten och först under 1740-talet stod slottet helt klart. Av den anledningen blev byggnaden heller aldrig officiellt invigd.

Slottet användes sporadiskt under 1800-talet och då i samband med tsarfamiljens besök i Tallinn. I samband med att Estland blev självständigt 1920 fungerade slottet som bostad och för representation för estniska presidenten. År 1935 var det dags för dåvarande svenske kungen Gustav V att besöka Estland. Slottet renoverades grundligt inför besöket. Jag vet inte om det svenska besöket var huvudanledningen till renoveringen men kanske tog man tillfället i akt då byggnaden dessförinnan inte hade genomgått någon större förändring sedan mitten av 1700-talet.

Renoveringen år 1935 var mycket grundlig. Idag kan vi t.o.m. anse den alltför grundlig. Nya golv och fönster tillkom, dörrar och snickerier gjordes nya. På fasaden lade man en ny, stark kalkcementputs. På andra våningen inreddes ett nytt bibliotek för presidenten med vackra intarsiabilder med olika motiv från Tallinn. Mellan flyglarna ut mot den övre parkdelen byggdes en stor sal kallad Vladovskisalen efter den ansvarige arkitekten.

Drygt 60 år senare, 1998, var det dags för en ny renovering. Denna gång har avsikten varit att bland annat anpassa slottet till de nya krav som finns för museibygnader beträffande instal-



lationer, ventilation och klimat för utställningsföremål. Ofta är det svårt att förena alla dessa krav när vi också vill att byggnaden ska förmedla känslan av ett gammalt slott med karaktär. Samtidigt med de nya installationerna renoverades slottets interiörer. Tyvärr försvann mycket av 1700-tals karaktären vid förra renoveringen 1935. Man har därför valt att denna gång använda traditionella färger och material som vi vet användes under 1700-talet. Det innebär linoljefärg på snickerier och fönster, emulsionsfärg på väggarna (en blandning av lim och linoljefärg) och limfärg i taket.

Samtliga rum har målats i slottet. I den centrala salen, uppförd på 1700-talet, har skulpturer och ornament restaurerats. Den stora målningen i taket har blivit rengjord försiktigt. Efter rengöringen lyser salen i all sin prakt och man ska komma ihåg att detta rum anses vara det mest värdefulla, utsmyckade rummet i hela Estland.

På andra våningen har några av rummen målats i mustiga färger, ett blått rum innanför ett grönt. Som svensk är man ovan vid de kontrastrika och starka färgerna. I ett av de mindre blivande kontorsrummen har taket renoverats och återfått en stark grön färg som känns rysk.

Fasaderna är målade i en röd färg med vita och gula detaljer. Färgsättningen har arbetats fram av den estniska arkitekten Katrin Etverk tillsammans med estniska och ryska konsthistoriker och den är en tolkning av den ursprungliga 1700-talsfärgsättningen.

Det som återstår är färdigställandet av parken. Under arbetets gång har man hittat delar av den ursprungliga fontänanläggningen från 1700-talet. Idag är det svårt att föreställa sig hur 1700-talsparken såg ut runt slottet. Sakta har den öppna parken med vattenanläggningar och små broar förändrats till en inhägnad park utan vattenkonster. Växtligh-



*Interiör, den stora centrala salen nyrestaurerad, slottets mest praktfulla rum.*

*Kvinnliga murare arbetar med fasaden.*



ten har brett ut sig och höga träd skymmer utsikten. För närvarande är de ekonomiska resurserna små men arbetet pågår att återställa delar av parken och gallra ut bland växtligheten.

Styrgruppsarbetet för Kadriorg har varit intressant och lärorikt. Trots många likheter mellan Sverige och Estland finns det olikheter. Hierarkin är tydligare mellan arbetare och arbetsledare i Estland. Vid ett tillfälle arrangerades seminarium där man diskuterade olika restaureringsprinciper utifrån det pågående arbetet på slottet. Från svenskt håll poängterade vi att det var viktigt att alla på arbetsplatsen var med under heldagsseminariet. Den estniska och ryska arbetskraften uppskattade att få delta och man märkte att arbetet efter seminariet gick lättare då fler kände sig delaktiga. Jämfört med Sverige förekommer det många fler kvinnor på byggnadsställningarna i Estland. För egen del blev jag förvånad över att möta så många rysktalande kvinnliga målare och murare. De var alla mycket skickliga yrkeskvinnor och de svenska arbetsledarna var imponerade över deras kapacitet.

#### *Svenska S:t Mikaelsskyrkan*

Den andra byggnaden i projektet är

svenska S:t Mikaelsskyrkan vid Riiutligatan i Gamla stan. Enligt Sten Karling, verksam i Estland under 1930-talet, var anläggningen klar omkring 1523. Från början uppfördes den som Helgeands-hus, vilket var ett medeltida fattighus där även sjuka vårdades. Helgeands-huset drevs av olika klosterordnar men verksamheten upphörde i de flesta fall i samband med reformationen på 1500-talet. Först år 1723, på Mikaelssdagen, invigdes byggnaden som svenska S:t Mikaelsskyrkan.

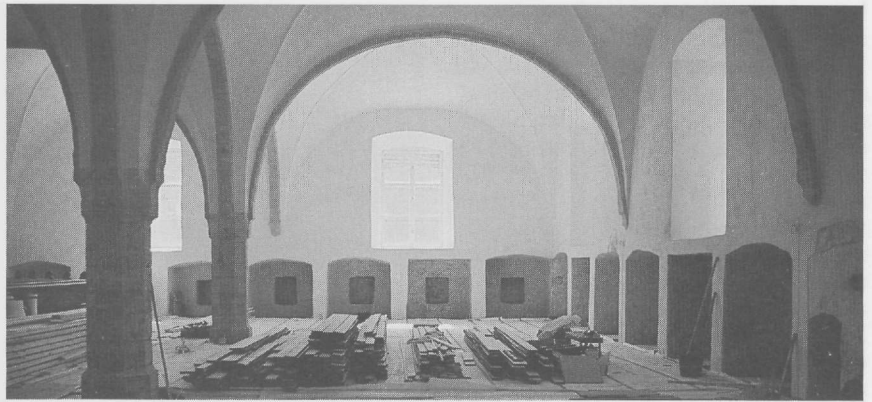
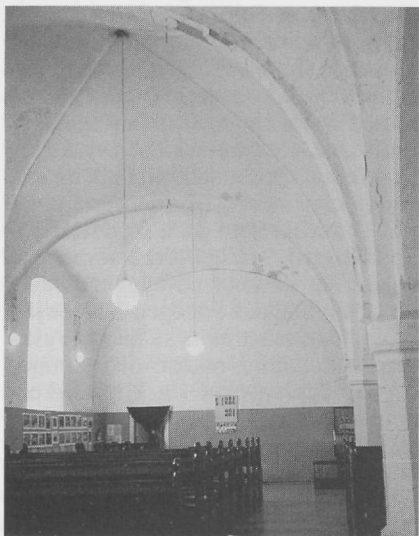
Kyrkans massiva kalkstensmurar har lyckats stå emot både bränder och bombardemang under årens lopp. På 1600-talet brann kyrkans tak och i samband med de sovjetiska bombningarna under andra världskriget skadades stora delar av taket. Lyckligtvis klarade sig kyrkan i övrigt från skador, desto mer skadade blev byggnadens omgivning och församlingshuset.

Efter andra världskriget inleddes en helt ny tid i kyrkan. Kyrkoverksamheten upphörde och byggnaden inreddes som sporthall för klubben Kalev. Kyrksalen delades av med en vägg och vinden inreddes delvis till träningslokal. Inventarierna spreds, predikstolen placerades i en annan kyrka och det åttkantiga baptisteriet hamnade i den intilliggande Nigulistekyrkan. När församlingen år 1991 återfick sin byggnad fick den tillbaka en tom kyrksal utan bänkar och inredning men den fantastiska akustiken fanns fortfarande kvar.

För en församling med drygt 300 medlemmar är det en tung ekonomisk uppgift att underhålla en byggnad som denna. Man har dock arbetat med att etappvis renovera delar av byggnaden. Genom projekt Österled tillkom ytterligare sju miljoner svenska kronor som möjliggjorde omläggning av tak och fasadarbeten. Pengarna har även räckt till installation av golvvärme samt en ny gaspanneanläggning i källaren.

Första året, 1998, innebar förberedelser och planering av renoveringsarbetet. Kring kyrkans intressanta histo-

*Interiör innan mellanväggen togs bort.*



*Interiör efter att mellanväggen tagits bort. Golvvärme installerades innan det gamla trägolvet lades på igen.*

ria fanns många frågetecken och man påbörjade därför en byggnadsarkeologisk undersökning. Undersökningen utfördes som ett samarbete mellan svenska och estniska byggnadsarkeologer; från Sverige deltog Cecilia Pantzar, Lund. Fortfarande finns det många frågetecken kring kyrkans byggnadshistoria och de förändringar som skett under århundradena. Genom att studera murar, valv och vind har man kunnat avläsa en hel del historia men informationen är svår att sätta in i en kronologisk ordning. Även om projektet denna gång inte har lyckats få svar på de många byggnadshistoriska frågorna är det tillfredsställande att veta att nästa generation har möjlighet att gå vidare utifrån den baskunskap som nu är sammanställt.

Men något har väl ändå undersökningarna gett svar på? Med stor sannolikhet har valven i kyrksalen tillkommit senare. Undersökningar uppe på vinden indikerar detta. Fönsterna i kyrksalen har vidgats, det kan man läsa av att fönsterhörnerna är klädda med tegel och inte ursprunglig kalksten som den övriga muren. När putsen knackades ner på fasaden fann man fyra små rundbågade öppningar under takfoten. En teori är att det tidigare funnits en vind där öppningarna varit fönstergluggar. På vinden skulle det ha funnits något slag av verksamhet som krävde ljusinsläpp.

Kyrkan putsades om med kalkputs och man valde att återskapa det utseende som fasaderna haft på 1700-talet. En äldre ritning från 1700-talet visar en indelning av väggen i olika fält. Styrgruppen var däremot osäker på vilka färger de olika partierna på väggen hade haft. Svaret fick man när de yttre puts-skikten var nedknackade, då kom en mörk porös puts fram med ljusa vertikala smala partier som delade in fälten. Liknande färgsättning kommer kyrkan att få när den nu i sommar 2000 slutligen målas.

Sommaren 1999 påbörjades arbetet inne i kyrksalen. Valv och väggar rengjordes försiktigt. Efter lång väntan försvann också den tunna plankväggen inne i kyrksalen som hade satts upp i samband med att kyrkan inreddes till sport-

hall. Det var en fantastisk upplevelse när väggen revs i februari månad detta år. Plötsligt kom hela den stora kyrksalen fram och visade vilket vackert kyrkorum det var!

Arbetet med tak och väggar fortsatte under hela hösten och vintern. Valvribborna i taket var målade med plastfärg som avlägsnades. I de gamla nischerna fanns lager av ursprunglig kalkputs, en fröjd för en konservator. Några av nischerna har varit tillstängda och använda som skåp vilket möjliggjort att den gamla originalkalkputsen varit kvar. Besökare som är intresserade av gamla putslager ska absolut bege sig till Svenska kyrkan!

Från Sverige har flera konservatorer deltagit i arbetet med de komplicerade putsarbetena både ute på fasaderna och inne i kyrksalen. Nya kontakter har etablerats och förhoppningsvis kan samarbetet fortsätta i andra former efter det att restaureringen är helt klar.

När kyrkan invigdes 5 maj 2000 var det efter två års intensivt och intressant arbete. Arbetet i styrgruppen har varit lärorikt med många och långa diskussioner. Även om de svenska och estniska ståndpunkterna inte alltid har sammanfallit så har det funnits en gemensam vilja att lösa frågor och problem som dykt upp under arbetets gång. Hemma i Sverige blir man ibland bortskämd med att i samtal med kollegor inte alltid behöva förklara sig då vi ofta har gemensamma värderingar som grundar sig på samma skolor och utbildning. Men i Estland har vi många gånger fått vara mer tydliga och förklara grundfilosofin inom restaurering och byggnadsvård. Ingenting har varit självklart i våra resonemang vilket är en nyttig och värdefull erfarenhet!

Det goda slutresultatet har varit avhängigt viljan och kunskapen hos de estniska kollegorna. Men jag vill också nämna projektledare Taavi Pahapill som med gott humör lyckats hålla ihop och smälta samman alla olika insatser och viljor under de två år långa projektet.

Ofta får man frågor hurvida kunskapen om äldre byggande helt gått förlorad. Hantverksskickligheten är stor i Estland men kunskapen om äldre mate-

*Forts på s 30.*





Elisabeth Sergo i sin runödräkt vid 50-årsjubileet på Skansen 1994.

Redan på 50-talet kom jag i kontakt med den, då några rågökvinnor knyplade till hemslöjden i Linköping. Jag fann dessa spetsar särskilt intressanta eftersom de var gjorda på fri hand, något som jag längre fram funnit varit en konst, som krävde en speciell skicklighet. Nu, när jag gått i pension efter ett långt lärarliv, de senaste tjugo åren som lärarutbildare i Göteborg, har jag på allvar börjat studera den estlandssvenska spetskulturen, samtidigt som det varit möjligt att komma till museer och arkiv i Estland.

#### Uptakten

Nu var det viktigt att hitta äldre personer, som behärskade konsten efter alla dessa år. Genom ett upprop i ICA-kuriren och mycket tack vare Ingrid Tiberg kom jag i kontakt med de "rätta" personerna, som jag träffat en eller flera gånger och intervjuat, någon per telefon. Mina förstahandsinformerare är: Ingeborg Pöhl-Andersen, Karin Espling-Ericsson, Frida Roosman, Agnes Söderberg och Sigrid Öström från Rågöarna, Katarina Runestam-Andersson, Maria Schönborg, Elisabeth Sergo och Elsa Steffensson från Runö. En mindre grupp har berättat i andra hand för en släkting eller bekant.

#### Utmärkande för frihandsknyppling

är att man arbetar utantill, dvs har mönstret i huvudet. I Sverige är vi vana att arbeta på ett uppstucket pappmönster,

# Knyppling i estlandssvensk tradition

Av Kristina Malmberg

*När estlandssvenskarna kom till Sverige på 1940-talet förde kvinnorna från Rågöarna och Runö sin knyppeltradition med sig.*

där någon på förhand räknat ut arbetets gång; i vilken ordning knyppelslagen skall ske och var knappålarna ska placeras. Denna, den mönsterbundna metoden – vilken är den vanligaste – leder till att alla spetsar efter samma mönster blir precis lika. Man kan tillverka mycket av samma sort, vilket funnits behov av under perioder då spetsar varit högsta mode i klädedräkten ute i Europa under 1700- och 1800-talen. Men frihandsmetoden är den äldsta med rötter i 1500-talets Italien där man tillverkade exklusiva linnevävnader med flätade och knyplade fransar och dekorativa avslutningar. Genom boktryckarkonsten utkom samtidigt de första mönsterböckerna ur vilka man hämtade förebilder till både broderi, knyppling och flätning.

Frihandsmetoden har funnits på många håll i Europa men bara överlevt i vissa isolerade trakter, eftersom de bygger på muntlig tradition. Rågöarna

och Runö tillhör sådana reliktområden. Både redskap och arbetsmetod tyder på detta, medan mönsterbilden delvis förändrats genom åren, troligen genom påverkan från högreståndsknyppling.

#### Rågö- och runöknyppling speciell

Det intressanta med den estlandssvenska knyppeltraditionen är inte bara att den överlevt genom flera århundraden utan också hur den utvecklats till ett förfinat hantverk. Som en viktig beståndsdel av kvinnornas dräkter har spetsarna blivit ett uttryck för öarnas textila kultur; rågödräktens karaktäristiska överdel med sitt spetsprydda bakstycke och runökvinnornas mösspetsar, som varierade efter ett bestämt system t ex då man hade sorg.

Allt detta har jag fått ta del av genom kvinnornas berättelser. En stående fråga har varit: varifrån har knypplingen kommit till öarna och hur gammal är den? För de flesta är det så att kunskapen

*Frida Roosman visar knyplade spetsar och några egna dikter, som ingår i SOV:s diktantologi *Speglar i minnenas hus*.*





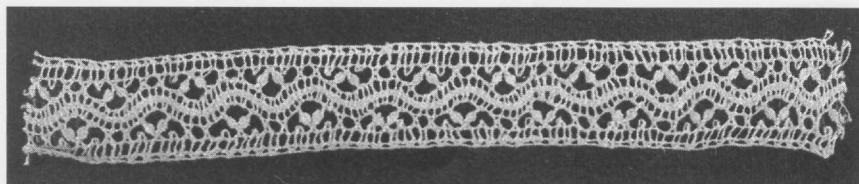
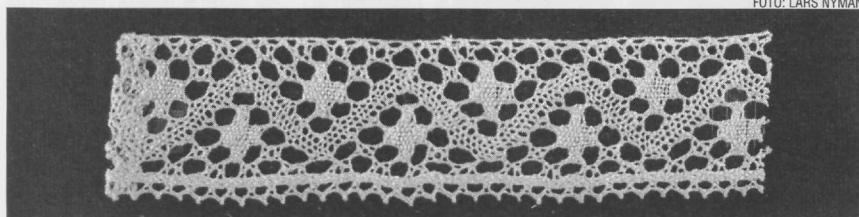
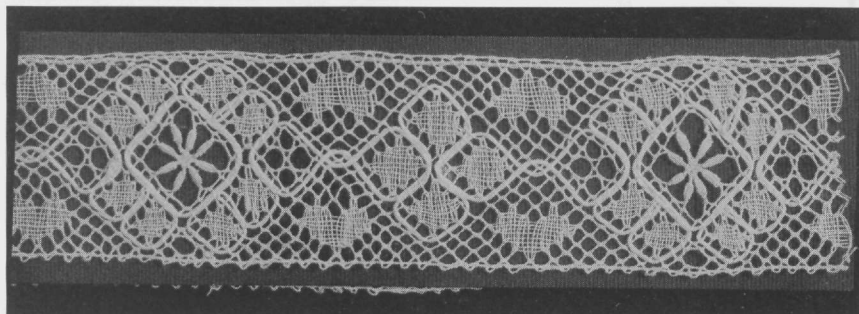


FOTO: LARS NYMAN



Rågöspetsarna i gamla välkända mönster, som går tillbaka till 1500-talet och 1600-talstradition.



Runöspets utförd av Marta Melders kallad Runös skickligaste knypplerska.

”alltid” har funnits och lärts ut från generation till generation. En undersökning av spetsar i Nationalmuseums samlingar från tiden 1710–1830 visade att knyppling förekommit över hela Estland men undan för undan minskat eller helt försvunnit. Eftersom de äldsta spetsarna bör ha tillkommit vid 1600-talets slut, kan man anta att den estlandssvenska traditionen är ca 400 år gammal och kanske utövades redan under svensktiden (Kurrik, 1931).

#### Knypplingen mångkulturell

Ju mer kunskap vi får om historiska samband, politiska förändringar, kommunikationsvägar och spridningsförlöpp, desto tydligare kan man förstå olika kulturella uttryck. Att knypplingen påverkats från både öst och väst visar inte bara arbetsmetoder och redskap utan kan också avläsas i spetsarnas inre språk, i teknik och mönsterformer. Historiens vägar har korsats genom knyppletrådarna, antingen inflytandet kommit från balttyska herrgårdar, överlevande personer från strandade fartyg eller kringresande handelsmän.

#### Historien visavi framtiden

Under fyra resor till Estland har jag försökt tänka mig in i den estlandssvenska historien. Tillsammans med Jutta Holst har jag rest runt i svensktrakter och träffat några av dem, som levtt kvar under Sovjettiden bl.a. Leida Adelman, Julide Okasroos och Maria Murman. Jag har sett museet i Hapsal under uppbyggnad och deltagit i gudstjänst i S:t Mikaelsskyrkan i Tallinn samt besökt museer och arkiv.

Knypplingen, som varit min utgångspunkt, har visat på många intressanta historiska samband, inte bara internationellt. Det finns självklart kopplingar till frihandsknyppling i Sverige; i Dalarna, Skåne, Blekinge och Hälsingland. Detta om man blickar tillbaka. Men hur ser framtiden ut? Omöjligt att svara på. Inget blir som förr. Men ett är säkert. Den nya öppenheten har lett till uppmärksamhet, som är mycket positiv. I årets första nummer av Kustbon ser jag att knypplundervisning pågår på museet i Hapsal. Knypplingen är ”på gång” på båda sidor Östersjön.

På besök hos Julide Okasroos i Vippal.  
Ulla Fagerlin, Julide och Kristina Malmberg.



#### Upprop

För att avsluta mina studier om den estlandssvenska knyppltraditionen är jag i behov av ytterligare några kontakter för komplettering.

1. Finns det ytterligare någon knypplkunnig person från Rågöarna eller Runö som jag kan få intervjua?

2. För att kunna göra en liten utställning om den estlandssvenska spetstraditionen önskar jag köpa eller låna en nätt knypeldyna från Runö eller Rågöarna, en gammal överdel till rågödräkten och några runöspetsar.

I så fall är jag tacksam för kontakt.

Kristina Malmberg  
Sösbacken 55  
427 34 Billdal  
Tel 031-91 16 23

Det material jag nu har kommer jag att överlämna till Aibolands museum i Hapsal så småningom.



Ingeborg Pöhl-Andersen visar rågöspetsar ur SOV:s arkiv.





Ormsö sångkör, den hade även andra namn, fotograferad utanför Ormsö prästgård 1925. I mitten av första raden fru Agnes Klasson bredvid maken kyrkoherde John Klasson med sonen i knäet. Agnes Klasson bildade sångkören 1924 och var dess ledare till 1929 då körledarskapet övertogs av hullobon Johan Alros, som avgick 1934. Alros var alltså den som ledde kören såväl under Sverigeresan 1930 som vid sångfestivalen i Hapsal 1933. Fotot av "Ormsö sångförening" togs av agronomen Emil Adalberth och torde vara unikt.

# Lång inledning till kort berättelse

*Kåseriet "Håla ja herd, å håla ja sa" (Vad jag hörde och vad jag sa) är på ormsömål och skrevs av ormsöläraren Tomas Gärdström med anledning av Ormsö sångkörs tioårsjubileum i december 1933.*

*Kåseriet vill vara en hyllning till de flitiga "piana" som sysslade med det stora bullbaket inför festen. Körmedlemmarna hade all anledning att fira – kören hade blivit mycket uppskattad genom sina många framträdanden på ön. Och det kändes upplyftande för dem att tänka tillbaka på den fantastiska rundresan i Sverige sommaren 1930.*

I Sverige hade de bjudit på sin repertoar litet varstans bl a i Storkyrkan och i Seglora kyrka i Stockholm. Men körmedlemmarna var också aktörer i det av Tomas Gärdström sammanställda och regisserade stycket "Ett bondbröllop på Ormsö". Det spelades i Tärna, i Västerås och givetvis på Skansen i Stockholm. Ormsöungdomarnas framträdanden blev mycket uppmärksammade. De inviterades bl a till Stockholms stads-hus där stadsfullmäktiges ordförande berömde dem för att de bevarat sin svenskhet. Sverigeresan blev ett oförgömligt minne för körmedlemmarna och en strålande reklam för den estlandsvenska ungdomen.

Ormsö sångkör deltog självfallet också i estlandssvenskarnas dittills största gemensamma kulturella manifestation, sångfesten i Hapsal i juli 1933, en tilldragelse där sång, hemslöjd och folkdans förenades till en kulturfest.

Kören var en del av den stora allmänna kören, men uppträdde också enskilt under högmässan i slottskyrkan och även senare på dagen. Bifallet var stort.

Tomas Gärdström, den entusiastiske sångarbrodern, var en omvittnat duktig lärare. Han var också en centralgestalt i nykterhetsrörelsen, idrottsman och uppskattad rimsmidare. Per Bonde var hans pseudonym. Nedan följer en hyllning till hemön Ormsö skriven av den unge poeten.

Tomas Gärdströms tankar gick ofta till Sverige, "där fädernas vagga stått". Det förunnades honom inte att få bosätta sig i sitt andliga moderland. Liksom många kollegor och andra landsmän arresterades han i juli 1941 av den sovjetryska säkerhetspolisen och deporterades till det inre av Ryssland. Enligt senare erhållna uppgifter avrättades han i Irkutsk i Sibirien i september 1942.

Elmar Nyman

**Håla ja herd, å håla ja sa**  
(vid bakningen inför tioårsfesten)

Oi oi oi, piar! Ne skull ha herd håla ja e kailst herd ute basta. Om ne ha herd he som ja herd tå vait ja änt huss e ha gæ mä he å båkande. Tär var änna som sa: "Gäv fäm kilo mäl å äst å ain Årmsepi å sai än ån ska båka. Hån gär änt e". Ja

# Jag är dotter till en flykting!

Av Elisabeth Hedfors

Förra våren medverkade jag i en estnisk kulturdag som hölls på Läns museet i Jönköping. Vi fick då veta att det i år skulle hållas en estnisk vecka i kommunen och vår vänort, Rakvere i Väst-Viruma län skulle bjudas in. Veckan skulle hållas "bred" och flera förvaltningar i Jönköping skulle delta. Vid ett senare tillfälle stötte jag ihop med museets chef och frågade då om han trodde att det skulle vara intressant att få med något om estlandssvenskarna. Svaret blev ja. "Hem till byn" blev museets bidrag och utställningen pågick under två veckor. Jönköpingsposten gjorde ett stort reportage. Lokalradion hade ett rejält inslag. Radio Jönköping har dessutom meddelat sitt intresse för att komma till Ormsö några dagar omkring Olofsdagen för att göra ett inslag för Sveriges Radios program Europatimmen. Det kommer att sändas i höst. Temat blir "Dotter till en flykting".



FOTO: MARGARETA HAMMERMAN

Invigningstal i  
Jönköpings Läns  
museum  
den 19 mars 2000

Min pappa hade ljus hy, blåa ögon och mörkt lockigt hår.

Han kom inte från Chile, Somalia eller Irak. Han kom inte från Turkiet eller Libanon.

Min pappa kom från ett land som bara ligger 40 mil från Sveriges kust.

Det landet heter Estland.

Vi tänker oftast att den som är flykting kommer från en miljö som är väldigt annorlunda än den som vi lever i i Sverige.

I min pappas hemland finns det visspor och gullvivor. I skogarna lever älgarna och skogsmössen. På sommaren kan man plocka smultron, blåbär och hallon. Där växer kantareller och soppar och man firar midsommar och jul. I Estland är de flesta människorna ljushyade och har precis som i Sverige

Elisabeth Hedfors, dotter till Birger Westerberg, "Kampesa" i Kärrslätt iklädd ormsödräkt. Elisabeth är pastor.

Forts från föregående sida.

sa inge tinge ätt hån sake men ja tänkt såss sa: "He mo sia bli sitt te marga om e sia e såss än ästn e fere se sålo å mäle fere se, såssom e blai keft e boa". Men ja kond änt vänt te marga. Ja gick rät in skoa huss tär båka, å huss tär arbete. Svaitn rann, så varmt var e ute keka. Somlar båka, å somlar ailda, å somlar räld bara maira te hop än. Såss fråa ja om he allt skull ätas mäh, som då båka: "Tär e full monnar mäh som ska få", svåra dår me. "Sjängare som hoa ga stor monnar. Går sia tär lite tit ute". Men såss tänkt ja just: "Skva nuh! Lätt'n än koma sai än Årmsepiana änt kona. Om bara Svåres fraila kona båka så fagort." Just såss tänkt ja.

Änt vist ja no håla namm ja skull gåva ätt allt. Men ja tänkt: "Om e sia e båka än e ska ätas så no mo e tär hoa rum. Håum fråar baket ätt e håla e haitt. Men mike var dår, å fagort var e. Han som täcket trästar sai, än änt Årmsepiana kona båka, han vai änt sålo häldor hålikan end fere bre ska sätias in ute un. Men nu ska ja låt å, ales bere ja lju. Tär var änt hisa gånga maira sanning om båkande. Anna som var ute basta

## Hem och hembygd

(Ormsö) Per Bonde

Du Östersjö, du i ditt sköte gömmer en liten ö, där jag min hembygd har. Jag sist av allt den lilla torvan glömmet den är mig kär, den vill jag äga kvar.

Är jorden karg och växtligheten klen göms ändå något, man kan leva på.

Om också tegen täckes utav sten, jag mellan stenarna vill kornet så.

Med aldrig plog jag åkern ännu plöjer, blott dagligt bröd jag äger, det är nog. Min lott är ringa, jag mig alltid nöjer med vad som växer efter egen plog.

Av sparsam kost min måltid lagad är, men jag den äter utav hjärtat nöjd. Och tack för maten enkelt jag frambär till världens Gud i höga himlars höjd.

Fotnot: Dikten ingår i den lilla antologin Ekon från Österled, sammanställd av Emil Adalberth på Svenska Odlingens Vänners förlag, Reval 1927.



blå, gröna eller bruna ögon. Många av flickorna har ljus, nästan vitt hår.

I Estland äter man potatis och köttfärsbiffar, spagetti och ris. Man dricker mjölk och fil. Man dricker kaffe och te med underbart fikabröd till.

Den stora skillnaden mellan Estland och Sverige är varken maten eller naturen. Nej den främsta skillnaden består i vilka som varit herrar och regerat våra länder århundradena igenom.

Det går inte att tala om Estland utan att påminna om att landet bara haft en kort period av självständighet genom århundradena.

Det går inte att inviga en estnisk vecka, utan att påminna om vad de senaste 50 åren av sovjetisk ockupation inneburit för landet och folket.

### Jag är dotter till en flykting från Estland.

19 år gammal kom min pappa tillsammans med hela sin familj som flykting till Sverige. De var inte ensamma.

Tillsammans med dem flydde omkring 7.000 estlandssvenskar och 20.000 ester hit under kriget.

Utställningen "Hem till byn" som vi inviger idag, har tagit som utgångspunkt min pappas familj och deras liv och öden, för att skildra både en kultur, en ö och en flyktings situation.

Min pappa var estlandssvensk. Han hade estniskt medborgarskap, talade flytande estniska och var djupt rotad i sitt hemland, Estland.

När jag växte upp fick jag ibland höra från mina kompisar: – Va? Är din pappa från Estland? Ni heter ju Westerberg och han pratar ju svenska!

Min pappa hörde till den svenska befolkningen i landet och var bosatt på den lilla ön Ormsö.

Med början på 1200-talet och några århundraden framöver, kom svenskar farandes över Östersjön och bosatte sig på öarna och utmed kusten. Under alla år bevarade de sitt modersmål och en särpräglad kultur. På samma gång var man en del av det estniska samhället.

### Vår utställning har fyra teman

- Livet på gården i byn på Ormsö
- Krigsåren och flykten
- Åren under sovjetisk ockupation
- Återkomsten till ön och livet i det fria Estland.



FOTO: GÖRAN SANNSTEDT, JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM

Typiska ormsöföremål. De flesta tillverkade av Elisabeths farfar, Hans Westerberg.

I livet på gården får du bl a se de modeller på gårdshus, stall och bastu som farfar tillverkat för att vi barnbarn skulle få veta hur det såg ut där. Du får en titt i familjealbumet och får se kläder, redskap, textilier och husgeråd.

Flykten symboliseras av den resväska som min faster hade sin packning i på båten till Sverige och den filt hon fick när hon kommit till Stockholm. Den fick dock återbetalas när hon fått ordnad ekonomi.

Du får möta tre av de svenskar som blev kvar på en ö där man plötsligt varken fick vistas på stranden eller ha egen båt. Och följa med och lyssna till några återvändares berättelser om de omtumlande dagar då man efter 50 år fick återse sin hembygd.

Nu säger jag inte mer om själva utställningen. Efter denna samling får ni som vill, följa med på en visning. Hoppas att ni nu känner som man ibland gör när man ser på Filmkrönikan: – Detta måste jag bara se!

Utställningen "Hem till byn" vill förmedla olika sorters bilder och känslor till dig.

Den starkaste bilden jag fått av min pappas barndom och uppväxt har varit modellerna av gården som farfar under många år tillverkade.

Där har jag och mina syskon många gånger stått och kikat, på kossorna, hästarna och de små hönorna som farfar köpt i leksaksaffären och varsamt placerat i stallbyggnaden. Vi kunde se hur rummen var disponerade i huset och vi visste precis i vilket rum pappa var född.

När jag som första medlem av vår familj fick resa till Ormsö 1989 och bo hos den familj som flyttat in i vårt hus, då kände jag igen mig.

Tidigare i eftermiddags presenterade Ilon Wikland sina bilder i boken Den långa, långa flykten. Hon bodde under krigsåren i den lilla staden Hapsal, varifrån man tog båt när man skulle till Ormsö.

1989 strosade jag några eftermiddagar i de gamla delarna av Hapsal och jag sa till dem jag gick med: – Så likt detta är bilderna i Astrid Lindgrens böcker!

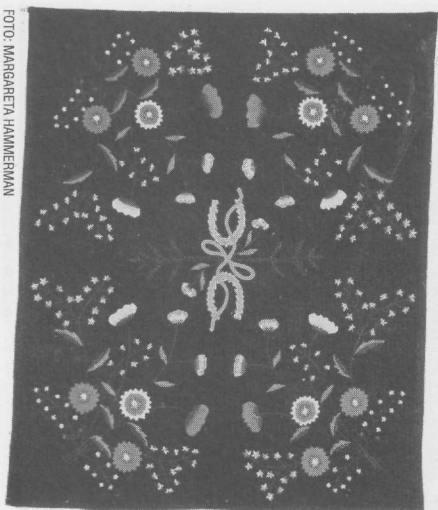
Först något år senare fick jag veta att det var där Ilon Wikland hämtat många

Modell av den gamla Kampesgården i Kärrslätt. En ny gård byggdes i mitten på trettiotalet. Modellen tillverkad av Hans Westerberg.



FOTO: MARGARETA HAMMERMAN

FOTO: MARGARETA HAMMERMAN



Brudtärke från  
Kampesgården i Kärrslätt.  
Broderade blommor och  
mönster i olika färger på  
svart ylletyg.

av sina bilder. I ett TV-program hörde jag henne berätta om detta och jag förstod på henne att det var den uppväxtmiljön som omedvetet funnits inom henne och kommit fram i hennes bildskapande. Tänk vad hennes inre bilder har fått betyda mycket för oss andra! Vi behöver alla få ha våra inre bilder.

Tack alla ni på Läns museet som arbetat fram utställningen "Hem till byn"! Jag är imponerad över ert lagarbete, särskilt de sista skälvande minuterna när utställningen skulle göras klar.

Tack, Ann Johnsson för ett väldigt givande samarbete sedan i höstas. Du har lyssnat och skrivit, samlat fakta och känslor. Jag är glad att vi fått mötas! Och Johan Billingssten som har arrangerat utställningsmaterialet så vackert.

Och så hoppas jag än en gång att denna utställning ska ge dig många bilder som du får bära med dig på vägen!

Välkommen med på en rundvandring efter detta programs slut, eller vid någon av de kommande visningarna!

#### Rapport Hem till byn

Utställningen öppnade den 19 mars och varade till och med den 2 april 2000.

Utställningen presenterades av ormsöättlingen Elisabeth Hedfors.

500-600 personer kom till invigningen! Då invigdes hela den estniska veckan i samarbete med Kultur Jönköpings kommun och andra föreningar och institutioner.

Elisabeth hade sedan ett flertal visningar av utställningen samt en föreläsning med bildvisning.

Visningar och statistik:

19/3	ca 500	29/3	20
22/3	56	1/4	15
25/3	30	2/4	60

Förutom dessa visningar har många ströbesökare tittat på museets olika utställningar, däribland Hem till byn. Statistik hela april ca 10.000 besökare.

Ann Johnsson  
1:e intendent

# Årsmötet den 8 april 2000 i Eesti Maja.

Vi var 56 personer, som denna lördag, när man precis kunde börja ana att våren var på väg, samlades i Eesti Maja.

Före årsmötesförhandlingarna fick vi se och höra Ombudsman Jan-Olof Källström från Finlandssvenskarnas Riksförbund i Sverige, (FRIS). Trots en ganska svår förkylning ställde han upp

och berättade för oss om FRIS' verksamhet och föreningens kamp för att behålla medlemmar och dessutom skaffa nya. Dessutom sträckte han ut en hand och vill etablera samarbete med Estlandssvenskarnas kulturförening, vilket vi självklart tacksamt tar emot. Meningen är att vi ska bilda en arbetsgrupp, två medelålders och två ungdomar som ska diskutera och verka för rekrytering och nytänkande.

Sedan följde en diskussion om samarbete ledd av Sven Salin. Representanter från hembygdsföreningarna skulle berätta om respektive förenings åsikt. Margit Rosen Norlin hade drabbats av lunginflammation och kunde inte närvara. Arnold Lindgren företrädde Rågöföreningen och Leif Strömfelt Runöföreningen. Övriga lyste med sin frånvaro. Kontentan av debatten var att SOV behövs och hembygdsföreningarna också, var och en på sitt sätt samt att samarbete är viktigt och önskvärt.

De sedvanliga årsmötesförhandlingarna började och efter öppnande, mötets behöriga utlysande, val av mötesordförande och protokolljusterare, styrelsens verksamhetsberättelse och revisorernas berättelse valdes styrelsen. Sven Salin, Ormsö, ordförande, omval 1 år; Leif Strömfelt, Runö, omval 2 år; Sven G Freiman, Nuckö, omval 2 år;

Stefan Timmerman, Rickul, omval 2 år; Erhard Lindman, Rågöarna, nyval 2 år. Till suppleanter valdes: Vivi Hallman, Rickul, nyval 1 år; Einar Nyman, Nuckö, omval 1 år. Ledamöter i styrelsen som kvarstår 1 år sen tidigare är: Monica Ahlström, Ormsö; Annette Brus, Odensholm; Mats Österman, Runö samt Britt-Marie Ahlberg, Ormsö.

Till revisorer valdes för 1 år: Bertil Westerman, Rickul, nyval; Margit Rosen Norlin, Nargö, nyval och till revisorssuppleant: Annica Ericsson Hamberg, Rickul, omval.

Valberedningen, där samtliga blev omvalda för 1 år, består av Ulla-Stina Rundgren, Runö, sammankallande; Karin Espling Ericsson, Rågöarna; Axel Fällman, Ormsö; Helga Hellman, Nuckö. Årsavgiften fastställdes till att förbli 100 kronor, däremot, på grund av föreningens sviktande resurser (ökande utgifter, minskande inkomster, en budgeterad förlust för år 2000) beslöts att prenumerationsavgiften för Kustbon höjs till 320 kronor för år 2001.

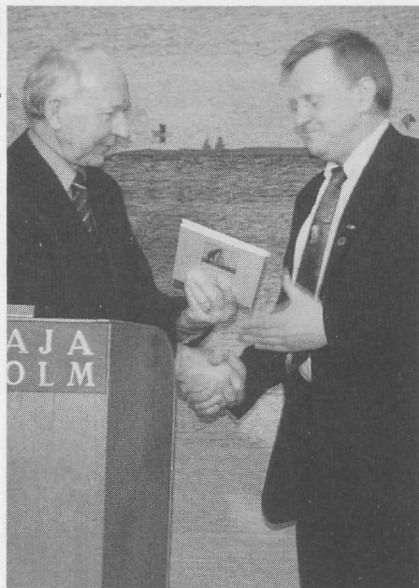
Verksamhetsplanen för år 2000 förelades årsmötet. Det är av största vikt att styrelsen nu arbetar för att rekrytera nya medlemmar och prenumeranter. En arbetsgrupp kommer att tillsättas för att vara styrelsen behjälplig. I övrigt kommer de traditionella aktiviteterna att fortsätta; såsom hembygdsdagen, kyrkodagen, pubaftnar och seminarier – men till så låg kostnad som möjligt. En ekonomigrupp finns redan anknuten till styrelsen och arbetet i denna grupp kommer att intensifieras med målsättningen att senast år 2002 uppnå balans i budgeten.

Till seklets första hedersmedlem valdes Sven Svärd, Ormsö

Mötet avslutades, som alltid, med Modersmålets sång.

Ulla-Stina Rundgren

FOTO: SVEN SVÄRD



Sven Salin tackar ombudsman Jan-Olof Källström med boken "Resa på väg".



# S:t Mikaelskyrkan i Tallinn överlämnad vid högtidlig ceremoni

*Den 5:e maj blev en högtidsdag för den svenska S:t Mikaelsförsamlingen i Tallinn. Vid en ceremoni i S:t Mikaelskyrkan mottog församlingens ordförande Jutta Holst den snart färdigrenoverade byggnaden efter snart ett års arbete av flera företag, restauratörer och specialister.*

Byggnadsställningar har dolt fasaderna nästan ett år, men nu kunde vi se hela byggnaden med ny ljus rappning och nytt tegeltak. Även invändigt börjar kyrkorummet att återfå det utseende det hade tidigare som svenska församlingens kyrka.

Riksantikvarieämbetet har i samarbete med Stiftelsen Österled restaurerat byggnaden och projektet är en del av ett estniskt-svenskt samarbete. Många företag har varit involverade i Projekt Österled med Celander Eesti AS som generalentreprenör. Restaureringen har kunnat genomföras tack vare ett bidrag från Sveriges regering.

Vid ceremonin hölls många tal. Musik och sång inramade högtiden. Peeter Paemurru spelade cello och Piia Paemurru piano. Fyra elever från Tallinns Musikkonservatorium underhöll med välklingande röster i kvartett och solon.

I högtiden deltog ca 200 personer. Sveriges ambassadör i Estland, Elisabet Borsiin Bonnier, och Estlands kulturminister, Signe Kivi, med flera prominenta gäster hedrade ceremonin med sin närvaro.

Under eftermiddagen hölls en trivsam och välbesökt mottagning på Svenska ambassaden med anledning av dagens överlämnande.

*Margit Rosen Norlin*

*Ovan: Fr v Héléne Hanes, som här fyller på den digra talarlistan, den nya kyrkoherden Patrik Göransson och kyrkoherde Marianne Sautermeister.*

*Den nyrestaurerade kyrksalen i S:t Mikael imponerar. Församlingen hoppas att det inte skall dröja alltför länge innan också altare, predikstol och orgel åter är på plats.*

*Nederst: Professor Peeter Paemurru med hustru Piia Paemurru förgyllde invigningsakten med högklassig musikkonst. Observera i bakgrunden de omsorgfullt umejslade nischerna. Dessa fyllde en viktig funktion under byggnadens två första århundraden då den användes som fattighus.*





FOTO: NILS GÄRDSTRÖM

Gården med logen.



## Hembygdsförening köpte gård på Ormsö

*Ett av Ormsö hembygdsförenings mål är att på en hembygdsgård kunna återskapa den miljö som fanns på en ormsögård före kriget. OHF har nu tagit första steget mot det målet. Efter idogt sökande och förhandlingar med nuvarande ägare av olika gårdar har vi äntligen hittat ett lämpligt objekt.*

Harald Mickelin som är född i Sviby fick reda på att Silvi Mickelin skulle sälja sin födelsegård Sviby Pears. Harald tog kontakt med Silvi och fann att hon gärna såg att OHF köpte gården. Efter förhandlingar om villkoren genomfördes affären och tillträdesdag blev 1 april.

Ingvar Wahlberg och jag for på styrelsens uppdrag över dit för att ta reda på vad som behövde göras för att få gården i önskat skick. Första intrycket blev ganska nedslående men efter hand som vi gick igenom byggnaderna blev vi mera positiva. Även om utsidan i många fall såg illa medfaren ut verkade stommarna ha klarat sig ganska bra. Några stockar måste bytas och taken renoveras eller eventuellt läggas om. Stallet och bastun var värst. Där kan en

rivning bli nödvändig. En återuppbyggnad med nya stockar eller att flytta dit andra byggnader kan bli aktuellt.

I byggnaderna fanns allehanda redskap, föremål och verktyg kvar och många gånger på den plats som de blivit placerade 1940 när husbonden mobiliserades. Näten låg hoprullade på logvinden. Seldonen hängde på sina spikar. Visserligen var lädret på "rankena" murket men "lokan" satt fortfarande i spänn för att hålla formen. I "husena" stod brudkistan röd och grann och de flätade korgarna i olika storlekar var travade på varandra. På väggen hängde en fläta lin och spinnrocken stod där och väntade på att få omvandla den till lingarn. Laggkärl och såar, plogar och harvar, slädar och vagnar, och mycket mera fanns utspritt i byggnaderna. Bara dessa

föremål skulle kunna räcka till för att skapa ett litet hembygdsmuseum. Trädgården hade blivit förvuxen under åren och en första röjning och beskärning av fruktträd var nödvändig och det arbetet har redan utförts. När också syrenbersån blivit ansad och bärbuskarna gallrade kan man sitta där och känna doften från det förflutna och till sommaren mumsa på de nyplockade krusbären eller dricka ett glas saft från de gamla vinbärsbuskarna.

Efter renoveringen kan gården komma att fungera som en träffpunkt där besökare kan få se hur en typisk ormsögård såg ut innan större delen av den estlandssvenska befolkningen hade flytt undan kriget. Med sitt läge i Sviby vid vägskalet Hullo-Rälby kan resenärerna från färjan inte undgå att se gården. Där kan utställningar ordnas och till en kopp kaffe med hembakat bröd får vi lära vår historia. Man får träffa andra människor med rötter på Ormsö eller de som bara är allmänt intresserade av vår kultur.

Ett sådant här projekt är inte genomfört i en handvändning utan måste tas i etapper. Beroende på ekonomi och resurser kan huvudbyggnaden bli den första etappen. Vi räknar med att behöva justera och byta stockar i väggarna, lägga på nytt vasstak för att kunna återställa storstugan. Vår förhoppning är att invigningen av första etappen av hembygdsgårdens renovering kan ske nästa sommar. Vill du stödja återställandet ekonomiskt ber vi att du sätter in pengarna på OHF:s pg 635 13 76-6. Ange "Till Hembygdsgården" på talongen och glöm inte att ange ditt namn. Alla bidrag oavsett storlek är välkomna. Vill du bidra med eget arbete eller expertkunskap kontaktar du styrelsen för OHF eller undertecknad på tel. 0171-31373 så vi kan sätta upp dig på listan över tillgängliga resurser.

Nils Gärdröm

Storstugan med inventarier.

FOTO: NILS GÄRDSTRÖM



# Gustav II Adolf på estnisk universitetsmedalj

Bronsexemplar i  
H.M. Konungens  
samling.

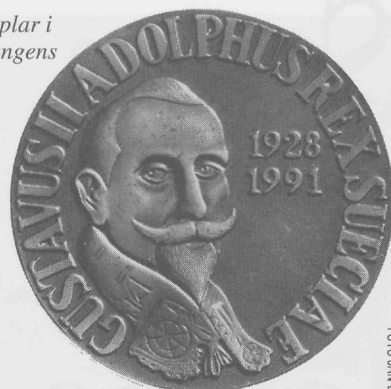


FOTO: JAN EKE OLSSON

Medaljen var en gång ett mäktigt propagandamedel. Före tidningar, TV och andra massmedia var medalj-utgivandet en effektiv metod att sprida budskap om tex den egna nationens och kungens förträfflighet och kanske också om motståndarens uselhet. Medaljen var också en fin present att ge bort, ungefär som signerade fotografier i dessa yttersta dagar. Medaljen är en "uppfinning" av den italienska renässansen och på den tiden var alla medaljer gjutna. Inte heller skulle de bäras i band eller kedja. Med tiden lärde man sig att använda präglingmaskiner (som för mynt, men med högre relief) och då blev medaljen billigare. Många kungar använde sig av medaljen för att framhäva sina insatser och lära folk hur de såg ut (hur skulle de annars veta det?). Var de "kändisar" blev de föremål för konstnärernas uppmärksamhet - porträtt i olja, som kopparstick, som medalj, åtföljda av symboliska finesser som antika gudar, nedkämpade drakar, vapensköldar osv. Gustav II Adolf, som regerade 1611-1632 i det svensk-finska östersjöväldet (som också omfattade Estland och Livland), hade 1875 varit föremål för mer än 300 medaljer (det var detta år Bror Emil Hildebrands katalog utgavs); sedan dess har det blivit många fler. Vi skall här ta upp en av de senaste.

Vid sitt statsbesök i Estland i april 1992 erhöll H. M. Konungen den här avbildade medaljen i brons. Som alla ser föreställer den just Gustav II Adolf och avbildar på fransidan den gamla universitetsbyggnaden i Tartu (Dorpat) - Gustav Adolf var grundaren av detta universitet 1632, kort före sin död i slaget vid Lützen. Medaljen har konstnären Reet Amberg som upphovsman och den slogs av det sk konst-kombinatet ARS i staden. Den erinrar om återuppställandet 1991 av Gustav II Adolfs staty bakom universitetets huvudbyggnad. Själva avtäckandet sköt man upp till dess att kungaparets statsbesök ägde rum året därpå.

Den ursprungliga bronsstatyn var en gåva av svensk-estniska föreningen, utförd av den svenske skulptören - och medaljkonstnären - Otto Strandman (1871-1960), som man kan läsa om i bl a Svenskt Konstnärslexikon. Den invigdes på självständighetens 10-årsdag 1928 av Sveriges ärkebiskop Nathan Söderblom. Statyn fördes bort av den sovjetiska ockupationsmakten i början av 1950-talet, då man som mest ansträngde sig att fördunkla Estlands äldre historia. Vart den tog vägen har inte kunnat fastställas, men det går historier om att den smältes ner (troligen riktigt) och förvandlades till en Lenin-staty

(mindre säkert). Stensockeln togs bort och to m bottenplattan täcktes över. (Se vidare Hans Lepp: Kort vägledning till svenskminnen i Estland, Huma förlag, Tallinn 1994.)

Medaljbeskrivning:

*Åtsida:* GUSTAVUS ADOLPHUS REX SUECIAE medsols runt kanten. Kungens bröstbild en face, något vänd åt höger, iförd spetskrage; till höger årtalen 1928 / 1991.

*Frånsida:* FUNDATOR UNIVERSITATIS TARTUENSIS [= grundare av universitetet i Tartu] medsols längs kanten; i mitten den äldsta universitetsbyggnaden, varunder MCDXXXII (Sic!).

För upplysningar om medaljen tackar jag kollegan Ivar Leimus i Tallinn och om statyn professor Stig Örjan Olsson, Tartu universitet.

Lars O. Lagerqvist

H. M. Konungens medaljvårdare

## Sven Salin får estnisk förtjänstmedalj

Bland dem som Estlands president Lennart Meri detta år hedrade med utmärkelsetecknen återfinns SOV:s ordförande Sven Salin som tilldelades "Valgetähe medalj" (ungefär Vita stjärnans medalj, 32 mm, bandet rött). Motiveringen lyder: "Erkännande av gjorda insatser för staten Estland och dess folk".



FOTO: EESTI PÄEVALEHT

President Meris förlänningar av skilda slag till personer bosatta i Sverige överlämnades vid en ceremoni på Estlands ambassad i Stockholm den 12 april av ambassadör Andres Unga. Fr v: Ago Vallas, Ivar Paljak, ambassadör Andres Unga, Anne-Marie Mathilde Helena De Geer af Finspång och Sven Salin.



# Sven Gottkampfs långa resa till Sverige

Av Peter Nylander

*Klockan 4 på morgonen den 28 juni 1941 förändrades Svens liv. Bredvid sängen stod hans mor med två militärer.*

*– Här är min ena son, sa hon.  
– Ni har två timmar på er att packa. Packa för att klara vinterkyllan, sa soldaten.*

Nu nästan 60 år senare har jag stämt träff med Sven. Med hjälp av telefonkatalogens karta lyckas jag hitta rätt bland alla krokiga vägar ute i Trångsund. Området är kraftigt kuperat och husen är byggda under olika tidsepoker från 30-talet fram till 90-talshusen med påklitrade burspråk. Svens hus är byggt 1963 och har fin utsikt över Drevviken. Jag ringer på och där står han. Sven Gottkamp. Född i Estland som finsk medborgare och med svensk mor. Sven med sitt tyskklingande efternamn är gift med Vera. Hon kommer från Lettland

men hade också finskt medborgarskap. Just detta faktum förde dem samman i början av 40-talet 500 mil öster om Estland.

Sven talar svenska, ryska, finska, tyska och estniska flytande. Svenska talades i hemmet. Estniska var språket i skolan. Ryska, tyska och finska lärde han sig i Ryssland. Fadern var agronom från Finland. Modern var estlands-svenska och skollärare, född 1895 i Höbring med familjenamnet Blees. Sven är född i Hapsal på Vönnugatan 38, den 29 december 1924. Han har en äldre

syster som bor i Stockholm men yngsta brodern dog i Ryssland, fyra år gammal.

Efter att soldaterna hämtat modern och de tre barnen, den yngsta bara fyra år, fick de åka någon mil bort till fängelset i Harku, strax utanför Tallinn. I fängelset fanns också många judar. Alla hade de en sak gemensamt; utländska pass. Medborgare från länder Ryssland låg i krig med ansågs som en stor säkerhetsrisk. Därför deporterades de.

– Min far hade tur för han var i Finland. Men ryssarna var misstänksamma. Trodde väl att han rapporterade något till finska militären. Men vi blev relativt hövligt behandlade, säger Sven.

Efter fem dagar i fängelset började den långa resan till Rysslands inre. I boskapsvagnar som försetts med britsar fick de åka, 36 personer i varje vagn. Sven berättar att det blev extremt hett i vagnarna men att de stannade rätt ofta. På så sätt fick de luft, vatten och lite mat. I Oru strax utanför Narva blev tåget bombat. Några vagnar blev helt bortsprängda men Sven klarade sig.

– Planet som hade bombat tåget

*Svens släktingar samlade i trädgården på Vönnugatan 38. Bakre raden: Herbert Ellerhein, Wiljam Gottkamp (Svens far), Peeter Kreek, Tor Kreek och tonsättaren Cyrillus Kreek. Främre raden: Alide Ellerhein (Svens moster), Sven själv, Dagmar Sanvik (Svens moster), Martha Gottkamp (Svens mor), Lena Blees (Svens mormor), Gunhild Gottkamp (Svens syster), Maria Kreek (Svens moster).*





gjorde en extra sväng och sköt med kulspruta. Jag låg under en vagn och såg hur kulorna sprätte upp sand precis bredvid mig. Vi fick hjälpa till med att bära skadade. Bland annat en 12-årig flicka som fått splinter i huvudet. Det kommer jag aldrig att glömma.

#### Återsåg mor efter 15 år

Efter två veckor anlände tåget till Orjanskij kloster i närheten av staden Gorkij. Ett uppsamlingsläger för cirka 200-300 personer. Här upptäckte ryssarna att de gjort ett misstag. Det visade sig att modern inte var finsk utan estnisk-sovjetisk medborgare. Så hon skulle inte deporteras! Att åka tillbaka till Estland var det dock inte tal om. Istället hamnade hon i en stad längs Volgafloden. Först efter kriget kom hon tillbaka till sitt hem för att fortsätta sitt lärarjobb. Efter 15 år fick Sven återse sin mor Martha. Det var en vårdag 1955 på Bromma flygplats. Att träffa sin mor efter så lång tid och efter så många upplevelser måste varit väldigt speciellt. Vad gör man i en sådan situation undrar jag stillsamt. – Man kramas och snackar en massa, säger Sven.

#### Största utedasset i världen

Men nu tillbaka till Svens resa mot den kaukasiska steppen. I Orjanskij kloster blev de kvar i några månader. Komforten var dålig och Sven skrattar till när han berättar om det största utedasset han någonsin sett i sitt liv.

– Det var som en stor lada där 104 personer kunde sitta på toa samtidigt. I ett av hålen slängde jag ner en film jag inte vågade ha kvar i min kamera. Kameran tog de förstås.

Efter klostret blev det resa igen. Till Akjubinsk, en stad mitt på stäppen 250 mil österut. När Sven hoppade ner på banvallen vek sig benen på honom. Så svag var han. Långt bort i horisonten såg de några silos. Målet. Dit tog det ett dygn att gå. I det nya lägret var hela situationen riktigt dålig. Sven berättar att det ständigt var bråk om liggplatser. Varje person förfogade över en sängremsa som var 36 cm bred. Som att sova tre personer i en 105 cm bred säng. De fick alltså ligga på sidan, packade som sillar. Alla fick arbeta. Nio dagar i sträck, sedan en dags vila.

Nu hade det gått ett år sedan de blev hämtade i hemmet. Då blev åter dags att flytta. Denna gång ytterligare ett par hundra mil österut. Till lägret Kokkosekk i Karaganda. Här var klimatet mer extremt. Ner till 60 minusgrader på vintern och upp till 60 plusgrader på sommaren. I denna del av Sovjet bodde det mest mongoler och fångvaktarna var ofta själva kommenterade hit mot sin vilja. På nätterna ylade vargarna och snöstormarna kunde vara fruktansvärda. Fångkläderna bestod av vaddjacka och vaddbyxor. På fötterna hade de fotlappar och klumpiga och kalla stövlar gjorda av bildäck. Det rådde en ständig brist på mat och



FOTO: PETER NYLANDER

Sven och Vera Gottkampfs färd till Sverige varade i nästan fyra år. På resan hann de uppleva mer än vad de flesta gör i hela sitt liv.

uppfinningsrikedomen var stor för att få i sig något närande.

– Vi fångade små djur, någon slags stegphundar, som levde under marken. Sen gällde det att stjäla mat från förråd eller någon potatis eller morot när vi var ute på åkern. Soppan vi fick var ju nästan bara vatten och ibland kunde vi lägga i en potatis så den blev lite mer mättande. En gång åt vi upp en katt som vi kokade i sex timmar. En annan gång en hund. Vad skulle vi göra?

I slutet av 1944 hade ryssarna gjort upp med finnarna. Kriget blåstes av. Detta innebar att Sven och 25 andra med finskt medborgarskap startade sin återresa till Finland. Den 18 november satte de sig på tåget. Drygt fyra månader senare, den 25 mars 1945, klev de över gränsen till Finland. Där möttes de av Röda Korsets personal som gav dem mat, gjorde hälsokontroller och bådade ner dem i riktiga sängar. Vi fick sova i lakan för första gången på nästan fem år. Vilken känsla! Sen blev det problem. De finländska myndigheterna ville att Sven skulle göra sin militärtjänstgöring. Men det ville

inte Sven som var trött på förläggningar. Han fick dock uppskov för att plugga. Men det skulle inte bli i Finland.

– Jag kom till Sverige i oktober 1945. Syrran var redan där och det fanns släktingar att bo hos. Efter fem år och ett brev till kungen fick jag svenskt medborgarskap. Jag utbildade mig på Stockholms tekniska aftonskola där jag genomgick en 7-terminer lång maskinteknisk kvällskurs. Varje vardagskväll klockan 18 till 22.

År 1963 hade han och Vera hunnit få två barn. Sedan blev det husbygge i Trångsund och ytterligare ett barn och nu finns åtta barnbarn att pyssla om. Till Estland och Hapsal åker paret Gottkamp gärna. Där har Sven lite släkt kvar och han trivs alldeles utmärkt i sin gamla hemstad. Han berättar hur det typiska Hapsalbesöket ser ut:

– Ja ofta är det himla stressigt när vi är där. Vi jagar runt som skällade rättor för att hälsa på bekanta, gå på restaurang, kolla in stan och göra utflykter. Sen brukar jag alltid träffa på någon gammal kompis. Kanske skaffar vi något krypin där för att sluta cirkeln. □



Martha Gottkamp var skollärare och en betydningsfull sådan. Många estlandsvenskar har undervisats av henne. Hon föddes 1895 i Höbring där fadern, Anton Blees var skomakare, modern hette Lena och Magnusson som ogift. I början av seklet flyttade familjen Blees till Vömmugatan 38 i Hapsal. Martha levde sina sista 35 år i Sverige. Hon dog i oktober 1990. Martha fick tillstånd att flytta från Estland först som pensionär.

Här tjänstgjorde Martha som lärare:  
1915-1918 Lihula statliga folkskola  
1918-1920 Hapsals folkskola  
1920-1922 Paskleps folkskola, Birkas  
1922-1923 Ormsö folkskola, Hullo  
1925-1926 Österby folkskola  
1926-1929 Nargö folkskola  
1930-1935 Vippals folkskola (herrgården)  
1935-1941 Vippals folkskola, i nya svensk-finansierade skolhuset  
1941-1946 Ryssland, förvisad  
1946-1955 Vippals folkskola  
1955 Till Sverige som pensionär



# Skolbussen!!!

Jag har skrivit en enkel berättelse om hur jag upplevde min uppväxt på Nuckö och om de stora förändringar i livet som jag och så många andra av Kustbons läsare råkade ut för under andra världskriget.

Både släktingar och svenska vänner som läst boken tycker att den är bra och det gör mig naturligtvis glad. Det skulle glädja mig alldeles oerhört om du ville köpa boken för 200 kronor. Dessa tvåhundra kronor skulle då oavkortat gå till en nyare och trafiksäkrare skolbuss för barnen i våra gamla hemtrakter. Som säkert många med mig minns så kunde skolvägen kännas både lång och krävande för ett barn. För många av barnen har ju vägen blivit ännu längre på grund av färre skolor och glesare bebyggelse.

Så skulle vi tillsammans visa att vi också bryr oss om hur livet går i våra gamla svenskbygder, inte bara utnyttjar möjligheten att kräva tillbaka våra marker. Det skulle dessutom fungera som ett stöd för Ulo Kalm som kämpar för svenskbygdens bevarande och att ha kvar Birkas som centralort även i fortsättningen.

Gör slag i saken och köp boken omgående och du stöder en bra sak. Hela det belopp du betalar går utan några som helst avdrag till en trafiksäkrare skolbuss. Jag lovar att personligen se till att så sker. Tveka inte, det är ganska bråttom! Den gamla bussen är i mycket dåligt skick. Boken finns att köpa nu direkt på föreningens expedition. Gör det!

## Hur orättvisa äldets gudinnor kan vara

en Enbypojkes  
berättelse



Om det nu skulle vara så att du inte bryr dig ett dugg om hur min barndom tedde sig och hur det gick sen, men ändå vill stödja bussprojektet så lovar jag att ingen förebrår dig för det. Det går utmärkt att stödja bussprojektet genom att sätta in en valfri summa på Rickul-Nuckös hembygdsförening pg 55 68 81-1. Skriv skolbussen på talongen.

Erling Lemberg (född i Enby) bo-satt i Nacka. Tel: 08-716 79 35 mobil: 070-775 47 17.

## KYRKODAGEN I IMMANUELSKYRKAN

den 21 oktober 2000, kl. 13.00.

*Återigen har vi förmånen att lyssna  
till artister som är knutna  
till den svenska S:t Mikaelsskyrkan i Tallinn.*

MEDVERKANDE:

PROFESSOR PEETER PAEMURRU  
*celloprofessor vid Estlands Musikakademi.*

MAGISTER PIIA PAEMURRU,  
*piano, pedagog och ackompanjator vid Estlands Musikakademi.*

PROFESSOR MARI TAMPERE,  
*violinprofessor vid Sibelius-Akademien i Helsingfors, vid Estlands  
Musikakademi och vid Konservatoriet i Moskva.*

Oliver Kuusik, *sång*, Christina Ots, *sång*, m.fl.

Förnämlig sång och musik kommer att framföras och som vanligt  
kaffedrickning på "torget" efteråt.

*Kom, lyssna och njut!*

ESTLANDSSVENSKARNAS KULTURFÖRENING (SOV)

## Tallinn har fått tre nya fyrstjärniga hotell

De tre nya hotellen i Tallinn har slagit upp portarna lagom till turistsäsongen. Dessutom byggs det för fullt på ett nytt Radisson SAS hotell inne i centrala Tallinn. SAS hotellet är ett rekordbygge på många vis. Hotellet är Estlands största fastighetsinvestering hittills och dessutom blir byggnaden den högsta fastigheten i Tallinn.

Nu finns det sammanlagt fem stycken fyrstjärniga hotell i Estland. Det nya SAS hotellet blir Tallinns andra femstjärniga hotell.

*Dagens Industri 20 april*

## Bildgåtan

Beträffande bildgåtan i Kustbon 99/4 har jag fått fram följande: Efter att med fotot ha konsulterat Arvi och Valiida Talvik, som sedan 1944 bebod vårt förra ställe Nygårds i Pasklep, framkom att varken objekt eller bakgrund hör till nämnda ort. Så glöm detta. Valdiia, som är bibliotekarie i Birkas tog med fotot och visade det på kommunalkontoret. Det visade sig att där fanns en bygde- och byggnadshistoriker, som med bestämdhet visste följande: Byggnaderna i bakgrunden är från Stor-Harga, vattenblänket till höger är från Harboviken och landet tvärsöver är Lukslagga. Objektet hade han en vag känsla av att ha sett tidigare men visste inte vad det föreställde.

*Herman Lindström*



# SVENSKBY SIDAN



## Ättlingarna

Under 1999/2000 har en avläggare till Föreningen Svenska Byborna samlats på fastlandet. Gruppen har fastnat för namnet Ättlingarna och har samlats i SOV:s lokaler på Roslagsgatan en gång i månaden. Sammanställande har Nils Buskas, Ekerö, varit och Lisa Hoas har också stått som kontaktperson. Två teman har varit i centrum: dialekten och historien. Vad sägs om detta lilla språkprov från Gammalsvenskby:

Kå mång låpar ga he opa en låt [ett lod]?  
- Eint eina, dām sprint alar ner!

Ättlingarna har haft tillgång till ett studiematerial från Gotland rörande svenskbymålet och denna sidas redaktör har ansvarat för en genomgång av Gammalsvenskbyns historia. I slutet av augusti återkommer samlingarna.

Tag kontakt med Lisa Hoas per tel. 08-652 77 94 för närmare besked om du är intresserad av närmare upplysningar om tid och plats. En gemensam utflykt till Drottningholmsparken planeras i augusti.

### Kanada

Svenskbysidans redaktör, Jörgen Hedman, med fru Ingrid reser till Kanada den 15 juni för att bland annat besöka Meadows i Manitoba, beläget ca 20 km väster om Winnipeg. Meningen är att det kring midsommar (22-25/6) ska bli en samling kring historia och släktforskning i svenskbykolonin i Meadows. Om du som läsare "råkar" uppehålla dig i trakterna kring Winnipeg så tag kontakt med Dan Malmas (swede@ilos.net) för att få närmare reda på plats och tider. Svenskbyssamhället i Meadows uppstod 1930 när en grupp svenskbybor köpte in en stor farm och delade den mellan sig. I Kanada fanns dock redan sedan 1880-talet och vidare en relativt stor grupp svenskbybor. Det ska bli spännande att se hur många av dem som möter upp till midsommar.

### Zmijivka i Ukraina

Från Zmijivka/Gammalsvenskby meddelas att lantmätarlaget under ledning av Åke Uthas har nått fram till det att lagfarterna nu är klara i byn. Detta bör innebära att en ny bykarta snart också finns att tillgå. I övrigt kan näm-

nas att ett antal svenska tidningar har haft rapporter från Gammalsvenskby under året som gått (se bl a ICA-kuriren nr. 8, 21/2 2000). Det finns all anledning att speciellt uppmärksamma Christina Sturéns arbete som lärare i svenska i byn. Christinas man Lolo, hennes son Carl och hennes bror Johan Bodén är alla engagerade i den växande fabriken Tjumak på andra sidan om Dnjepr. Christina Sturéns dröm är att kunna hyra en buss och åka till Sverige med de duktiga volleybollungdomarna från Zmijivka.

Prästen Kristoffer Hoas och hans hustru Emmas (f Skarstedt) grav vid Roma kyrka.

### Meddelanden:

- Museet i Svenskbygården i Roma på Gotland är öppet: 26/6 - 6/8, kl. 13.00 - 17.00.
- Svenskbykören ger en konsert den 13/7 i Gothems kyrka kl. 20.00. Kollekt tas upp till förmån för Gammalsvenskby. Hjärtligt välkomna alla sommargotlänningar och besökande!
- Svenskbydagen äger rum traditionsenligt den 1 augusti med start kl. 10.00 i Roma kyrka.
- Svenskbydagen i Huskvarna äger rum söndagen den 6 augusti, 11.00 i Huskvarna kyrka.

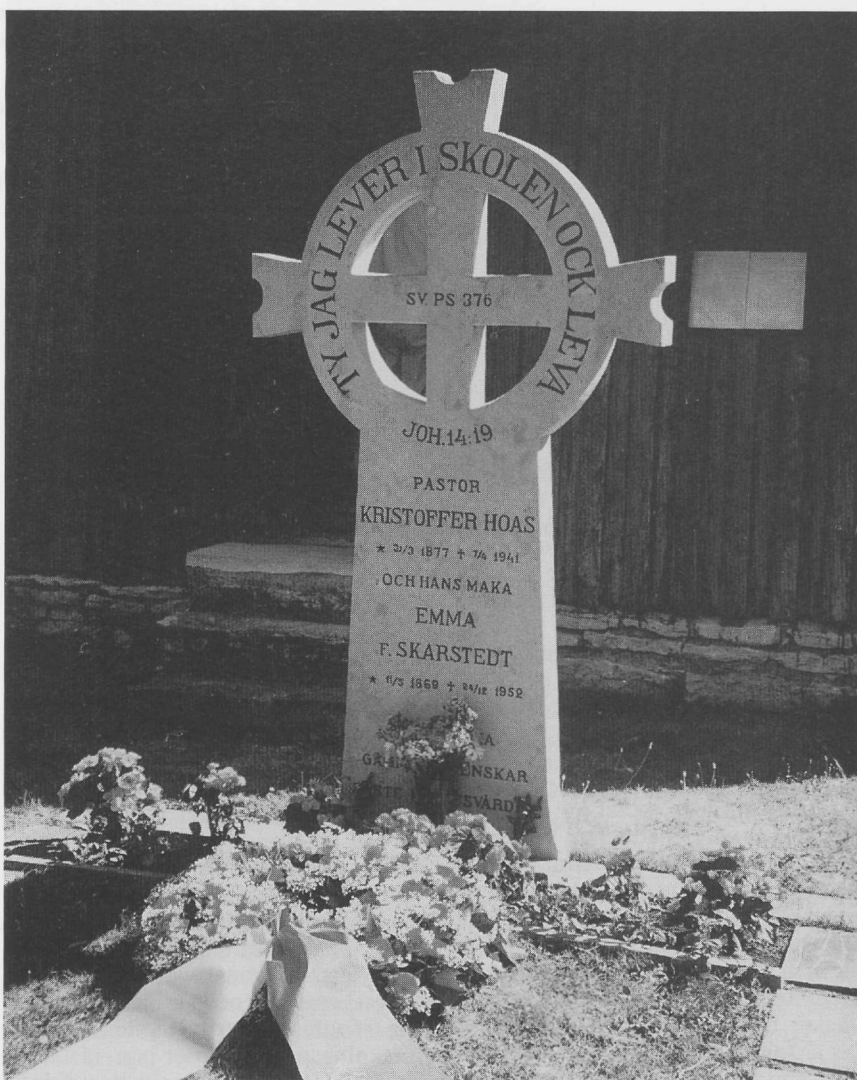


FOTO: JÖRGEN HEDMAN 1999.



Brudgummen Johan Noggis och bruden Kristina Jons 1940 vid Runö kyrka. Med på fotot är också tärnor och ogifta manliga följeslagare.

KUSTBON GRATULERAR:

# Johan Malm

På Runö och i Sverige: Samma yrke  
- olika liv och villkor  
av Meta Majlund

**Släktnamn:** Förr Noggis, senare Malm  
**Fyllde:** 80 år den 3 april. Reste till Grisslehamn och Ålands Eckerö.

**Bostäder:** Tidigare Noggisgården, Runö. Numera i Vällingby och på sommarstället Hasselö.

**Arbets- och yrkesliv:** Jordbrukare, fiskare, jägare, hus- och båtbyggare. Snickare t.ex. hos Anders Diös i 18 år fram till pensionsåldern.

**Familj:** Gift i Runö kyrka med Kristina Jons. Hustrun avled tragiskt som ung i barnsäng. Johan gifte senare om sig med Ingrid som dog 1991. En adoptivson och tre barnbarn.

**Aktiviteter:** Fiske och slöjd. Pensionärsdansen ger god motion. "Jag gillar att trycka en varm gumma mot mig och svänga mina lurviga ben."

En solig aprildag möter jag en äldre, vithårig och välvärdad herre i Vällingby centrum. Det är Johan Malm. Han ser glad och spänstig ut och det är svårt att tro att han uppnått en mycket hög ålder. I hans ljusa lägenhet blandas runö-saker med svenska möbler. Högst upp på en hylla står snygga handgjorda öl-stänkor, byttor av trä och flätade korgar. Det är Johans egenhändiga alster. Ungdomsporträtt, bröllopfoton och barnbilder ser jag också. Under intervjuens gång bladdrar och läser vi i Gordons

och Kleins runöböcker som finns i Johans bokhylla. Vi känner igen miljöer och människor, både sådana som gått ur tiden och de som fortfarande existerar i vår värld.

## I tankarna går vi tillbaka i tiden

Johans perspektiv är ju långt och när han berättar levandegörs svunna tider och levnadsöden tydligt:

-Jag gick i skola för den unga lärarinnan Agnes Olsson från Sverige. Hon tyckte att runöbarnen var intelligenta och inte bråkigare än andra barn. En tid fanns det också en duktig sjuksyster, Jenny, på ön. Då hon vid ett tillfälle opererade Johans hand utan bedövning ryckte han undan handen och fick därför en örfil.

I ungdomstidens minnen finns somardanser vid sockenmagasinet på söndagskvällarna och sångstunderna i prästgården då man sjöng ur Sions toner. Skridskoåkningen på Houbjer-skjarres (Högbergskärrets) is var något fantastiskt. Johan berättar att man genom isen kunde se ett gammalt fartyg ligga därnere. Det var kanske delar av ett vikingaskepp. Hur och varför det hamnat där är fortfarande ett mysterium; värt ett forskningsprojekt, anser jag.

När Johan byggde sitt hus gjorde han det på sedvanligt sätt, med talko. Det skedde genom en gemensam obe-

tald arbetsinsats. Medhjälparna fick god mat, hembryggt öl och en rejäl avslutningsfest. Den gången behövde Johan endast hjälp av fyra grabbar. Allt murande, snickrande, målning och all inredning gjorde han själv.

Runöborna byggde ju också jalar och andra båtar själva. Männerna ingick i skeppslag och i ett av dessa fanns bl.a. släkten Noggis och våra Bergssläktingar. Livet på Runö kan, särskilt för oss i den yngre generationen, framstå enbart som oavbrutet hårt slit. Då Johan berättar om arbetslivet nämner han också några kända runöprofilers verksamhet. Det är bl.a. min farfarsfar Isak Hansson Bergs. Han hade, för sin tid, det ovanliga yrket metallsvavare och den enda som hade en liten mekanisk verkstad på ön. Tid för avkoppling tog man sig dock ibland t.ex. efter den tuffa säljakten. Det var härligt att komma hem och få basta när man inte hade varit ur kläderna på länge. En del moderna saker kom dock till Runö också, förmodligen på 1940-talet; det var tre cyklar och några batteridrivna radioapparater med hörlurar, men inga bilar.

## Hösten 1944 och händelser i Sverige

- Jag var med din pappa och sålde båtar i Stockholm redan innan vi flydde till Sverige, säger Johan och tittar på mig. Detta leder in intervjun på de drama-



*Utställningen som heter "De kom hit över havet, de drog bort över havet" visas 19 juli –30 september. Ett av många föremål som kommer att visas är den här modellen, som i sig har en speciell historia.*



# Unik skepps- modell

## finns att beskåda på Sjöfartsmuseet i Tallinn

Modellen föreställer en tvåmastad galeas. Sådana som byggdes i Rickul fram till 1940. Så sent som 1939 byggdes fem skutor i Derhamn. En av dem var skutbolaget Dyrberg-Heymans skuta som skulle heta Alvar II. Skutan blev aldrig färdigbyggd på grund av den sovjetiska ockupationen och nationaliseringen av skutor.

Modellens namn är Derham och är byggd i skala 1:24. Den är byggd av Ingvald Dyrberg från Roslep Jakas, som trots att han blev sjuk och miste förmågan att använda sin högerarm lyckats bygga modellen färdig med vänster hand. Arbetet påbörjades för många år sedan och projektet var så gott som nerlagt när Jutta Holst bad Ingvald att ändå försöka få den färdig för hon ville så gärna ha den med på sin nästa stora utställning! Modellen är alltså även ett bevis på att "ingenting är omöjligt". Seglen är sydda av hustrun Ingrid Dyrberg. Ingrid är född Westerman från Bergsby Martens i Rickul. Makarna bor i Sollentuna.

Modellskeppet är 1,35 m långt och höjden inkl den högsta masten 1,22 m. Ingvald har alltid varit intresserad av båtbygge och fick i sin tidiga ungdom både hjälpa till i faderns båtbolag och själv vara med och segla både med ved till Reval och potatis till Stockholm. Med stor noggrannhet och detaljkänedom har han byggt sin modell.

Modellen med övrigt material kommer att ställas ut på Sjöfartsmuseet i Tallinn under sommaren. Försumma inte att besöka utställningen!

*Agneta Klitter*

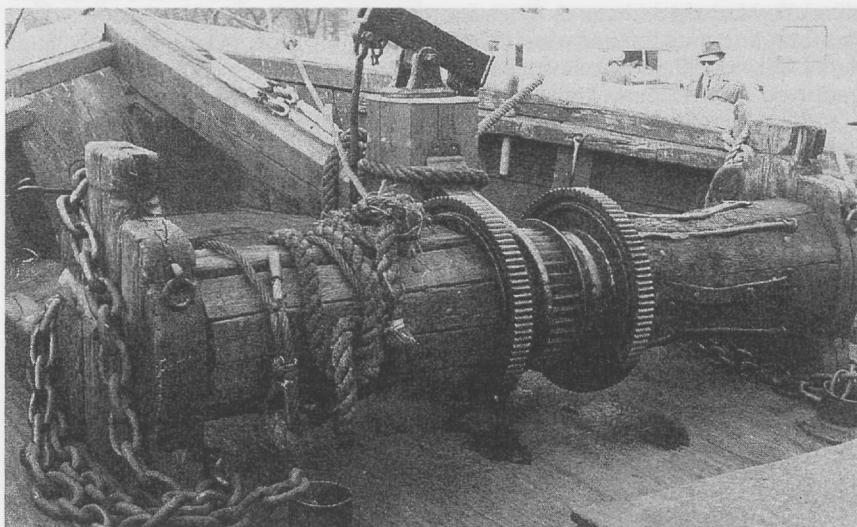


FOTO: INGVALD DYRBERG 1971

*Ingvald är noga med detaljerna. Med detta fotografi från skutan "Hoppet", som vi berättat om tidigare i Kustbon, som förlaga har Ingvald gjort sin miniversion av ankarspelet för modellen Derham. De mekaniska delarna till ankarspelet var i regel tillverkade i Kerdla på Dagö.*

tiska händelserna hösten 1944. Då sköljde stora flyktingvågor över Östersjön, som vi väl vet. Bland dem som flydde i sin egen öppna motorbåt var Johan Malm.

– När vi stack var det dimma, men den lättade och sedan följde åtta timmars kamp i grov sjö. Till Gotland tog det 27 timmar och vi kom i land den 3 augusti. Tullen kom först ombord och tog ifrån oss kompassen och sjökortet, sedan kom landsfiskalen. De gjorde ju bara sitt jobb, säger Johan lugnt. Sedan fördes vi till ett uppsamlingsläger i Slite där det redan fanns andra estlands-svenskar och ester. Efter läkarundersökning kom vi till Visby, Nynäshamn och Doverstorp. På Singö bosatte sig ett antal familjer senare.

– Ett gäng runökarlar fick jobb på Spillersboda varv med att bygga träbåtar. Medan jag var där byggdes två stora fiske- och fraktfartyg för islandsfiske. Vi blev uppskattade för kunnskap om allroundarbeten, yrkesskicklighet och flit, berättar Johan vidare.

### *Hur gick det sedan?*

Vi kunde redan svenska så språksvårigheterna var inte stora. Runödialekten i sin tur har tilldragit sig intresse bl.a. hos Nordiska museet. Mats Österman besökte Johan och andra runöbor och gjorde inspelningar för att dokumentera dialekten.

Johan blev mycket överraskad när han såg sin egen gårds unika bomärke i Vätö kyrka i Roslagen, då han var där på

ett bröllop. Det gav förstås upphov till funderingar om släktband kunde finnas i Stockholms skärgård. Johan har dock själv aldrig ägnat sig åt släktforskning.

Så kommer samtalet in på Runö igen och återlämnandet av fädernejord och fastigheter. Johan har fått några dokument, men ännu (i skrivande stund) är det inte klart med alla papper.

– En del av runöborna som kom till Sverige blev miljonärer, säger Johan. Själv kallar han sig en glad pensionär som har det bra. Han gläds särskilt åt sitt sommarställe på Hasselö. Ofta sitter han bara vid stugans hörnfönster och tittar ut över vattnet och betraktar sjöfågellivet. Ja, Johan har fått det bra i Sverige.

*Det är bara att gratulera igen!*

# Besök på Runö

## – Rigabuktens pärla!

*Det kom ett brev till redaktionen och avsändaren var den spännande senioren Thorsten Nilsson, 66, som just varit på besök på Runö. Thorsten, som är född i Malmö och i många år arbetat för bl a Sida har efter järnridåns fall börjat fördjupa kontakterna med estlandssvenskar.*

Den här marsdagen i år flög han Botkyrka Flygklubbs plan - en fyrsitsig PA 28 - till Runö med två passagerare ombord. På Runö fick han inte en "slö sekund". Med videokameran fångades öns nya kommundirektör, öns äldsta dam Liilli, skollärare och elever, dagisbarn med flera. Filmen kopierades på plats av chefen för Runö museum Mårt Kapsta, som tyckte att Thorstens film var "den bästa spionfilm över Runö" han någonsin sett, det vill säga Thorsten hade lyckats få många personer att öppna

sig och ställa upp framför videokameran. Säkert spelade det stor roll att Leif Strömfelt och Olle Österman var med och banade vägen. Thorsten vill göra om intervjuer och reportage med bättre teknik än vad han hade med sig den här gången. Kanske blir det tillfälle för Kustbons läsare att se resultatet framöver.

Men det var inte första gången Thorsten Nilsson flög till Runö i Rigabukten. Redan 1993 var Thorsten den förste svensk som flög Stockholm-Ösel - då med sjöflygplan - och den flygningen ledde till körsångarutbyte mellan Kuressaare och Västerhaninge-Täby.

Den här gången fick Thorsten ett trevligt besked av flygplatschefen Mati Tang i Kuressaare (som också styr över flygfältet på Runö). Han kunde berätta att det nu finns idéer om att förlänga landningsbanan på Runö upp till 800 meter. Thorsten förmodar att runöbor kanske blivit oroliga när de sett småflygplan ta sig ner och upp från det lilla flygfältet. Så klart att säkerheten alltid kommer främst. Därför vill Thorsten nu vänta med flera besök till dess gräset är klippt och de värsta groparna på landningsbanan jämnats till.

Frågan om väsentligt större insatser för längre landningsbanor på Runö är känslig, tror Thorsten. Markfrågan sägs vara löst men pengar saknas till det som lätt blir ett mångmiljonprojekt. Och kanske lilla Runö och dess befolkning helt enkelt vill slippa större ingrepp i miljön. Faktum är att helikoptrar och speciella kortfältsflygplan som Antonov 28 verkar kunna trafikera fältet precis som det är. Thorsten menar att om bara gräset klipps och nuvarande landningsbana

jämnas till i båda ändar kan småflygplan från svenska och andra flygklubbar använda Runöfältet med större säkerhetsmarginal.

Kanhända det finns turister och även biståndsgivare som tycker att Runö borde ha en större flygplats i "miljonklass". Thorsten tror samtidigt att en del runöbor är ganska oroliga för vad en större flygplats kan ställa till med på en så liten ö. Vad som är "lagom" många gäster beror rimligtvis på vad runöborna och de estniska myndigheterna själva anser och är beredda att planera för.

För oss som gärna flyger i mindre klubbflygplan från Sverige skulle det vara trevligt om man kunde flyga till Runö över en dag, ett veckoslut eller för en semestervecka. Men är detta en utveckling runöborna själva önskar sig? Det finns nog starka argument både för och emot, tror Thorsten.

Vi kan för närvarande bara avvakta och se vad runöborna och ansvariga myndigheter bestämmer sig för. Vill man göra större förbättringar på egen hand eller planera för större insatser i hopp om stöd från utländska biståndsgivare?

Faktum är att under 1999 har muddring i gästhamnen påbörjats och på flygfältet har uppförts en trevlig flygpaviljong typ större friggebod. Kanske detta är "lagom" insatser för en dämpad turism tills vidare?

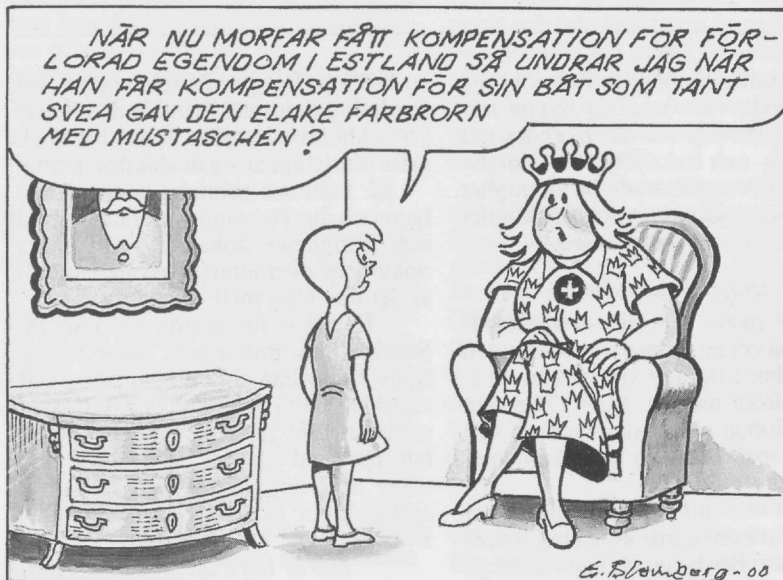
Eller kommer man snart att presentera en mera långsiktig utvecklingsplan med förslag till långtgående insatser som kanske både skrämmer och lockar?

Thorsten tror att en del runöbor är positivt inställda till en ökad, "mjuk" turism. Man önskar nog främst "vuxna" gäster med intresse för historia, för öns speciella miljö, natur och kultur. All sköns musik borde kunna locka folk till evenemang i öns två kyrkor. Guidade eller fria promenader till sällsamma platser, sköna bad och fisketurer, fågel-skådning borde kunna locka rätt många. Naturmålare möter en absolut fri horisont varhelst de vill slå upp sitt staffli på Runös stränder. Ett ömsom stilla och ömsom vrålade hav bjuder målare och fotografer på ständigt växlande motiv. På Runö är det riktigt gott att vara! Härlig rökt fisk liksom maffig grön-saksoppa hör till mina favoriter, säger Thorsten.

Fler besökare kan ge Runö inkomster och arbetstillfällen. En dåligt förberedd turism kan också bli ett hot mot miljö och den livsstil som en del runöbor nog är nöjda med som den är.

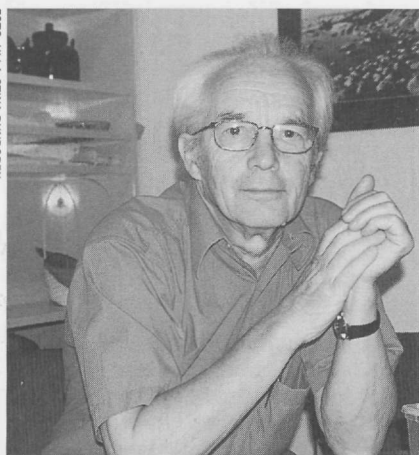
Fakta: Runö är 5 km lång och 3 km bred och har idag 75 invånare. Den befolkades på 1200-talet av svenskar och lydde under Sverige 1645-1721. Nästan hela befolkningen (cirka 300 svenskättlingar) flydde 1943-44 till Sverige. Sedan 1991 tillhör ön det självständiga Estland.

Läs mer på [www.seniornet.se](http://www.seniornet.se)



Elmars ruta





## Sven Svärd, hedersmedlem det första året i det nya millenniet.

Den 8 april 2000 beslutade årsmötet att utse Sven Svärd till hedersmedlem i estlandssvenskarnas kulturförening (SOV). Tidigare hedersmedlemmar är: 1982: Viktor Aman, Edvin Lagman, Elmar Nyman, Maria Broman, Hugo Mickelin; 1985: Inga Bergholz; 1990: Thomas Lorentz, Brigitta Magnéli Lorentz; 1994: Ingeborg Andersen; 1998 tillkom hedersmedlemmarna i Svenska Odlingens Nya Generation: Einar Hamberg, Anna-Greta Heyman, Kåge Karlsson, Hans Selin och Sven Salin.

Sven Svärd föddes 1931 på Stor-Jonas gård i Kärrslätt på Ormsö. Vid 12 års ålder var det dags för honom att bli evakuerad hem till Sverige, som han uttrycker det. Han kom med en Röda Korstransport i december 1943 till flyktingförläggningen vid Sabbatsbergs ålderdomshem. Gick i Adolf Fredriks skola i Stockholm och träffade där en lärare som de senaste tre åren varit lärare på Ormsö. Han, Gösta Dannhem,

ordnade så att Sven kom till en bondgård utanför Uppsala, där han vistades i ett och ett halvt år. Under tiden hade Svens föräldrar kommit till Sverige och blivit placerade på Gotland, där hela familjen återförenades hösten 1945. Familjen stannade till 1947 och flyttade sen till Nynäshamn och där har han sedan bott i hela sitt liv. Sven fick chansen att gå i en 3-årig verkstadsskola, blev utbildad till maskinreparatör och jobbade sedan som sådan på Televerkets verkstad ända till sin pensionering, som han fick då han var 58 år.

Under hela denna tid följde Sven ofta med sina föräldrar på de estlandssvenska sammankomsterna och läste regelbundet Kustbon. Någon gång på 60-talet engagerade Hans Selin, som då var ansvarig för arkivgruppen, Sven till denna och sedan dess har Sven varit aktiv i gruppen. Sven var inte 'bara' aktiv inom arkivgruppen. Medborgarskolan hade aktiviteter på Gotland. På

de s.k. Visbydagarna informerade Sven om SOV, hade med sig utställningsmaterial och skötte bokförsäljningen. Vid ta kontakt med svenskbyborna. Äro på bokförsäljning så har Sven deltagit i fyra bokmässor i Göteborg tillsammans med Agneta Klitter. En vår åkte Sven till Härnösand och Mitthögskolan. Då hade han med sig en utställning om estlandssvensk textil.

Sedan flera år har Sven hållit kurser på ABF i Nynäshamn om estlandssvenskarna och de estlandssvenska bygderna. En av de kurserna kommer i år att avslutas med en resa till Estland och svenskbygderna, självklart kommer man då att även åka till Ormsö. Tillsammans med Bertil Björk informerade han ett år om SOV på föreningen Nordens kulturcentrum. Samarbeta med finlandssvenskarna etablerades när Sven var inbjuden till Skeppsholmens folkhögskolas teaterverksamhet. 1998 gav han tillsammans med Margareta Hammerman ut häftet Årtal och notiser. Just nu pågår ett insamlingsarbete till en sammanställning om Kärrslätts by.

Sven är med så gott som överallt. Distribution av Kustbon, fotografering på sammankomsterna, svarar på frågor med mycket mera. Kort sagt han är med och är hjälpsam i alla möjliga och omöjliga sammanhang.

Sven bor i Nynäshamn, är gift, har barn, barnbarn och till och med ett barnbarnsbarn. När han har tillfälle så går han gärna ut på långpromenader i skogen med sonens hund.

Jag ser fram mot ett fortsatt trevligt samarbete.

*Ulla-Stina Rundgren*

## Kulturfest i två huvudstäder

Nu i juni äger en musikfest rum i de båda grannstäderna Helsingfors och Tallinn. Festivalen börjar i Estland den 17 juni med en sångarfest på Sångarfältet strax utanför staden. Dagen därpå fortsätter evenemanget på Olympiastadion i Helsingfors. Där ligger tyngdpunkten på folkdans.

Det hela är en del av firandet av Helsingfors som en av Europas kulturhuvudstäder i år. I Estland planerar man för 8.000 sångare och i Helsingfors skall 3.600 dansare och musiker medverka.

### *Esto2000 i Toronto*

Den kanadensiska miljonstaden Toronto står som värd för årets Esto-festival. Den här festivalen hålls vart fjärde år och 1996 var Stockholm värdstad. Tiden är 8-16 juli. Under en Esto-festival äger det rum ett otal kulturevenemang men också många återträffar för skolklasser, föreningar och andra grupper, vars medlemmar finns spridda över hela världen. *Mattias Reinholdson*

## Välkommen att fira 10-årsjubileum av återinvigningen av S:t Olai kyrka på Ormsö Olofsdagen lördagen den 29 juli.

### Program

Högmässa i Ormsö kyrka kl. 11.00 Ärkebiskop Jaan Kiivit, Estland Ärkebiskop emeritus Kuno Pajula, Estland Biskop emeritus Henrik Svenungsson, Sthlm Biskop Christian Zippert, Kassel, Tyskland Prost Tiit Salumäe, Hapsal-Ormsö Kyrkoherde Lars Edström, Stockholm Kyrkoherde Lars Frisk, Djurö Diakon Ants Rajando, Ormsö Kyrkofondens ordf. Sven Salin	Körsång av Djurö kyrkokör och Ormsö lilla kyrkokör Gemensam lunch för alla på kyrkbacken efter högmässan Musikgudstjänster i kyrkan kl. 16.00 och 18.00 Underhållning på festplatsen kl. 20 Musik, sång och dans
---	--

### *Hjärtligt välkomna!*

Ormsö kyrkofond, Ormsö församling, Ormsö kommun,  
Djurö församling, Ormsö Hembygdsförening

## Odenholms byalag

Ljuset kommer från öster och snart bär det av i österled igen för en del av holmborna. Projektet som står för dörren innevarande sommar är att reparera och förstärka gården runt minnestenarna invid Jesu Kapell. Valter håller i arbetet och hoppas naturligtvis på att flera ställer upp. Påminner också om idén från årsmötet om att sätta upp en lapp på anslagstavlan vid Roosta Camping och meddela din närvaro för att på det sättet få kontakt med andra holmbor som är i hembygden.

Ha en skön sommar!  
*Owe Fahlström*

## Rågöspalten

Vid Rågöföreningens årsmöte den 19 mars avgick Arnold Lindgren som föreningens ordförande. Till ny ordförande valdes Mikael Nyman. Övriga styrelseledamöter: Arnold Lindgren – vice ordförande, Herbert Stahl – kassör, Erik Söderberg – sekreterare, Nils Espling – ledamot. Suppleanter: Hjalmar Enggrön och Ronnie Ericsson.  
Ordförande Mikael Nymans adress: Alstervägen 19, 163 39 Bromma, tel.08-252059, e-mail: pakir.uhing@telia.com.

Kontakt och kommunikation med föreningen kan också allttjämt upprätthållas via förra ordföranden Arnold Lindgren, Hästholmsvägen 15, 116 44 Stockholm, tel. 08-6431576.

I mitten av mars fick föreningens styrelse reda på, att Markämbetet i Estland (Maa-amet) inte ens besvarat förslaget från landshövdingen i Harrien, framställt den 26 november 1999, att föreskriva Paldiski stad att fatta beslut om markåterlämningen på Rågöarna. Samtidigt gick rykten om Paldiskis idoga lobbyverksamhet i Riigikogu (Estlands parlament) i syfte att få lagen om återlämning och kompensering av till Sovjetunionens militärbaser tvångsavhänd mark ändrad. I denna situation skrev Rågöföreningens styrelse den 27 mars till Estlands regering för att få reda på 1) varför Markämbetet, ett statligt verk med regeringens uppdrag att vara markformens verkställare, inte uppfyller, vad som stipulerats i markformlagen § 38 2) varför landshövdingen i Harrien nöjde sig med, att Markämbetet inte besvarade hans anhållan

3) om Republiken Estland var beredd att med lagändring retroaktivt förvägra en utvald grupp anspråksberättigade (anspråksberättigade på Rågöarna och Packerorthalvön) rättigheter, som hade

tillämpats för anspråksberättigade på andra orter i Estland.

Ungefär samtidigt började nu Markämbetet agera med att utfärda ett föreläggande till Paldiski stad, ett föreläggande som dock Paldiski inte har uppfyllt. Nu återstår att se, om Markämbetet utnyttjar sin befogenhet att frånta Paldiski beslutanderätten i markåterlämningsfrågan.

Från parlamentets (Riigikogu) Lantlivscommission underättades vi i mitten av april, att Paldiski stadsfullmäktige den 11.1 2000 visserligen hade inlämnat ett lagändringsförslag, som dock kommissionen vid sammanträde den 9 mars avslog. Paldiskis ihärdiga ansträngningar att skaffa juridiskt underlag för att stoppa återlämningen av mark som exproprierats till sovjetiska militärbaser, har alltså strandat snöpligen.

Ett antal rågöbor har inlämnat ärendet till länsrätten i Harrien. Om inte Markämbetet kan lösa frågan om rågöbornas markåterlämning, kommer detta ske inför domstol.

Rågöbornas Danslag reser till Estland den 31 juli för att delta i en föreställning av rågöbröllop på Aibolands Museum i Hapsal den 4 augusti. I samband med detta planeras även besök på Ösel och Rågöarna.

*Arnold Lindgren*



Vid ordinarie årsmöte den 18:e mars valdes följande styrelse som konstituerade sig enligt följande: ordförande Leif Strömfelt, vice ordförande Bertil Björk, sekreterare Maj-Gun Öman, vice sekreterare Elmar Nyman, kassör Anna Greta Ter-Borch, ledamöter Olle Österman, Sonja Forsman, Edvin Haggarrson, suppleanter Ellen Jäger och Gunnar Dykström, revisorer och suppleant Kristina Öman, Margareta Olin och Ivar Nordgren. Som ålderman kvarstår Thomas Lorentz.

Korsgårdens restaurering har nu börjat märkas allt tydligare. Fönster och dörrar är monterade och man väntar på att taket till långlängan skall slutföras. Lars Grundberg är kontaktad för hjälp med ytterligare finansiering.

Genom Thomas Lorentz' försorg och med hjälp av Gunnar Hafström, förste chefsjurist på Stockholms stift, har biskop Caroline Krook meddelat att 100.000 kronor kommer att skänkas till uppförandet av "kyrkans hus". Med det tillskottet kan det troligtvis snart färdigställas.

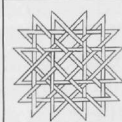
I ett tidigare nummer av Kustbon berättades att några runöättlingar fått kontakt med en entusiastisk flygare, som önskade att flyga till Runö. Detta

har nu åter ägt rum och vi var totalt 3 st. "Runöborna" Olle Österman, Leif Strömfelt och "pilot" Thorsten Nilsson. Flygtid blev 1 timme och 30 minuter till Kuressaare. Vi övernattade och åt på Vöörastemaja på Runö vilket som vanligt fungerade utmärkt. Vad däremot inte var så bra var landningsbanan, den lämpar sig bäst för de Anatolov 28-flygplanen som trafikerar Runö 2 ggr i veckan men även mindre sportplan kan landa och starta fast med vissa besvär. För att möjliggöra flera resor med privatplan måste landningsbanan förbättras avsevärt. Thorsten som är starkt engagerad i detta och även i öns framtid och utveckling har publicerat en hel del på internet om Runö. Vi hade möjlighet att besöka "dagis", skolan och vallavalitus. Det visade sig finnas ett stort intresse för att få ett samarbete med svensko-boende runöbor avseende skötsel av Runö.

### Resa i sommar.

Planerat är för närvarande vecka 29 (18-25 juli) med buss från Tallinn till Pärnu, flyg till Runö med en veckas helpension, i skrivandets stund finns det platser kvar så anmäl dig kvickt till undertecknad.

För Runöbornas förening  
*Leif Strömfelt*



## Aibolands museum

Aibolands museum bjuder just nu på två nya utställningar. Den första, som är sammanställd av Ruth Nugin och kallas "På väg till ett hem" invigdes den 12 maj och visar hur estlandssvenskar under 1900-talet söker efter ett hem. I samband med utställningen startade säsongen och vi kunde visa upp Museets Vänners handarbetsrum med ny inredning. Det var en blåsig invigningsdag, men våra gäster kunde äta flundra och dricka öl i gemytlig stämning.

Den andra utställningen, öppen från den 19 maj, är gästutställningen "Rågö-svenskar" som sammanställts av Aivar Pöldvee och Piret Önapuu. Den 4 augusti bjuder vi på ett annat evenemang: På museigården spelar vi upp ett rågöbröllop med hjälp av Rågö danslag.

Och den 1 augusti sjösätts den båt som Jorma Friberg bygger vid museet.

Nu finns det också möjligheter att ta en kopp kaffe i museet och läsa tidningar på såväl svenska som estniska. Vår museishop är under utbyggnad och renovering. Vi är mycket tacksamma för de penninggåvor vi fått i både EVP-kronor och vanliga kronor och för stödet från statliga investeringprogram. Vi hoppas nu kunna flytta över kontorsrummen till Hambergska huset i slutet av året. Det betyder att vi får mer utrymme



för utställningar i Väedens hus. Hamburgs hus har redan fått ett nytt fint plåttak och med lite fantasi kan man se det blänka över hela Hapsal och visa vägen till museet.

När renoveringsarbetet är färdigt får vi mer tid att ägna oss åt museiarbetet. Vi har planer på att börja med ett omfattande intervjuprojekt och också arbeta hårdare med skyltprojektet. Museets verksamhet ska inte bara gälla Hapsal utan vi vill hitta vägen till varje svenskbygd i Estland.

*Alar Schönberg och Ruth Nugin*



Till hembygdsföreningens årsmöte den 25 mars på Lustikulla Krog kom över 130 personer.

Sven Boman omvaldes som ordförande. Ingvar Schönberg och Bertil Nyman blev omvalda som styrelseledamöter. Som ny ledamot i styrelsen efter Gurli Schönberg Fyhr, som hade avböjt omval, valdes Brita Wiberg.

En stadgeändring, innebärande att styrelsen utökas med två suppleanter, fick sitt första godkännande. Stadgeändringen syftar till att underlätta att successivt föryngra styrelsen.

Ny sammankallande i Informationskommittén efter Per-Erik Fyhr är Göte Brunberg. Birgit Brunberg har ersatt Agnes Callenmark som sammankallande i Festkommittén. Carita Laving har slutat som sammankallande i Ungdomskommittén. I samband med detta har kommittén upphört.

Föreningen har nu över 700 medlemmar. Medlem nr 700 blev Ulf Borrmann med anor från Spithamn. Medlemsavgiften är oförändrad: 150:- för vuxna och 50:- för ungdomar.

Erling Lemberg har gett ut en bok "Hur orättvisa ödets gudinnor kan vara". Boken kostar 200 kronor, som oavkortat går till inköp av en ny skolbuss för barnen i Nuckö. Köp boken!

Den estniska regeringen planerar en stor reform av det lokala självstyret i städer och kommuner. En del av reformen är att till år 2002 ha minskat antalet städer och kommuner från dagens 264 till ett mycket lägre antal, enligt ett förslag till endast 60-80. Kommundirektören i Nuckö, Ülo Kalm, hyser farhågor för att kommunen kan komma att slås ihop med några av de angränsande kommunerna. Detta skulle kunna få till följd att det blir svårare att hävda och bibehålla den svenska kulturen inom området.

En arbetsgrupp under ledning av Algot Brun har bildats för att bevaka frågan.

*Göte Brunberg*

## Vad hände i Rickul/Nucköområdet efter 1944?

Kunskapen om hembygdens utveckling efter 1944 är för de flesta estlandssvenskar ofullständig. Även denna tid bör dokumenteras. Det är viktigt för att de yngre estlandssvenskar som nu återknyter kontakten med bygden skall få rätt perspektiv. Inom Rickul/Nuckö Hembygdsförening arbetar en särskild arbetsgrupp "Grupp-44" med detta.

Gruppen består av Alrik Boman, Göte Brunberg, Erling Lemberg, Lenart Strömkvist och Harry Seffers.

Vänd dig till någon av dem om du har kunskaper eller material som kan bidra till ett bra resultat. *Per Erik Fyhr*



Föreningens 6:e årsmöte sedan starten 1994 hölls den 11 mars i SOV:s lokaler på Roslagsgatan i Stockholm. Av föreningens cirka 60 medlemmar hade hälften hörsammat kallelsen.

Till ordförande för dagens årsmöte valdes enhälligt Frans Herm, som med van hand ledde dagens ärenden. Föreningens styrelse kvarstår efter omval. Som ersättare invaldes Anne Marie Rosen. I övrigt omvaldes även valberedningen och revisorerna.

För kapellets renovering har under året inkommit medel från nargöbor. Föreningen tackar alla som sånt gåvor. Dock har föreningen ännu inte tillräckliga medel för att kunna påbörja arbetet med ett nytt tak på kapellet samt nya fönster. Beslötts att nästa års medlemsavgift blir samma som tidigare, 150 kronor.

Årsmötet avslutades med tack för visat intresse. Efter mötet samlades vi till trevlig samvaro med mat och dryck.

I början av maj besökte jag Viimsi kommuns förvaltning och hade då tillfälle att tala med "Vallavanem" Kaido Metsma, varvid jag fick höra den glädjande nyheten att den smalspåriga järnvägen kommer att vara reparerad till sommaren. Loket är redan i körklart skick.

Den gamla vägen till kyrkogården kommer att återställas, eftersom nuvarande väg går över privat mark. Även den nya träporten kommer att flyttas till den gamla vägen.

Båtutflykt till Nargö kommer att ordnas fredagen den 21:a augusti från Pirita öster om Tallinn.

En utställning om estlandssvenskarnas sjöfart och fiske kommer öppnas den 19 juli 2000 i Sjöfartsmuseet i Tjocka Margareta, Tallinn. Välkomna till utställningen, som kommer att visa många foton och föremål med anknytning till Nargö.

Nargöföreningen hälsar nya och tidigare medlemmar välkomna. Årsavgiften är kr 150:- och föreningens pg 414 37 82-3. Även bidrag till kapellets renovering tas tacksamt emot. Märk talongen "kapellet".

*Margit Rosen Norlin*



### Glimtar från arkivet

Till stor del genom tidigare bygderådens arbete finns i SOV:s arkiv ett antal ljudband/kassetter med inspelade intervjuer, där främst äldre estlandssvenskarna berättar om barndomen och uppväxtåren i de forna hembygderna, och även om livet efter överflyttningen till Sverige.

Intervjuerna är inspelade på riks-svenska, men flera också på dialekter; några dessutom på estniska. Några inspelningar finns även från estlandssvenska evenemang i Sverige (kyrko- och jubileumsdagar).

Inspelningsmetod och ljudkvalitet är på en del band undermålig, men intervjuerna går ej att göra om, då de flesta berättarna nu är avlidna.

Det finns möjlighet för intresserade att lyssna på inspelningarna i SOV:s lokaler, efter kontakt med expeditionen.

Materialet är katalogiserat och (i stort) grupperat efter orten där vederbörande bodde i Estland.

Ort	Kassett/band rikssvenska	dialekt	estniska
Reval/Nargö		3	
Korkis/Vippal	3	6	4
Rickul/Nuckö	13	18	
Ormsö	16	4	
Runö		9	18
SOV			18

I arkivet finns också äldre filmer från 1920-30-40-talen (bl.a. från Runö), vilka är överförda till videofilmer, med möjlighet att visas hos SOV.

*Arkivgruppen*

### Kan du segla med mig till Estland?

Vill du göra sällskap med mig i min Folkbåt (IF) i sommar, under 2-3 veckor, kanske senare delen av juli, så ring mig.

Hjalmar Stenberg  
Tel: 08-778 25 22



## BOKANMÄLAN

I natt kunde jag inte sova, så jag passade på att sträckläsa en ny bok som jag fick i min hand häromdagen.

Den heter "Hur orättvisa ödets gudinnor kan vara" och är skriven av Erling Lemberg från Enby. Den var mycket lättläst, personlig och läsvärd. Det är stor stil och många bilder.

Erling Lemberg, som är aktiv i Rickul/Nuckö hembygdsförening, har bestämt att inkomsterna från boken skall gå till en ny buss för skolbarnen i Nuckö kommun. Boken handlar om hur han upplevde att det var att växa upp i Enby, flykten, ankomsten till Sverige, vad som hände i Sverige, återkomsten till Estland, mötet med släktingar där efter 45 år och mötet med sin äldsta bror, som via Sibirien hamnade i Ukraina. Jag läste mellan 01.30-04.30. Det är bra att ha något att göra när man inte kan sova.

Boken kostar 200 kronor och beloppet går oavkortat till skolbussen. Kom till Roslagsgatan och köp den och kan du inte komma själv så be någon bekant köpa den åt dig. Annars tillkommer 35 kr för porto och emballage.

*Ulla-Stina Rundgren*

## Ramsa från Maria Gunneström

En rolig dialog som jag hörde som barn var så här :

*Tiiu och Mare tår sto å språka.  
Rät som e var kam fluand kråka.  
Kråka skria kra, kra, krax  
Mare hon stackla ett ste tebaks.  
Tiiu sa tö är ett narr.  
Färe ga kråka bäre tö darr*

## Det händer i Hapsal sommaren år 2000

### PROGRAM:

3 jun	Manskörernas Sångfest
5-9 jul	Musikfestival med klassisk musik
22 jul	FireNight 2000
26-30 jul	Fiolmusikfestival
4-6 aug	Augustiblues
10-13 aug	Vita Damens dagar och Interteaterfest.
17-20 aug	P Tjarkowskis musikfestival.

Ytterligare information kommer varannan vecka i "Haapsalu Today". Kursalen kommer att hållas öppen med dans alla kvällar som inte är abonnerade. Under hela sommaren kommer man också att ha olika konserter i Kursalen.

## Nargöattling blir partiledare

Lena Dahlerus från Lidingö har valts till ordförande för Lidingöpartiet.

Hennes mamma, Linda Hagberg, kommer från Storbarn på Nargö och hette som ogift Luther; Lenas morföräldrar var Artur och Helene Luther.

Lena är en trogen kustbo. Från Nargö kom familjen Luther 1944 till Gärfloffa utanför Nynäshamn där Lenas blivande pappa redan bodde och där hon växte upp. Sedan blev det Lidingö utanför Stockholm. Till yrket är hon exportassistent på ett handelsföretag så båttransporter är inget främmande för henne.

Lidingöpartiet är ett av landets äldsta och stabilaste lokalpartier med sex av 51 mandat i fullmäktige. Lena har tidigare varit suppleant i skolstyrelsen och i kommunfullmäktige men koncentrerar sig nu på det interna partiarbetet. Lena sitter också i styrelsen för Nargöföreningen. *Mattias Reinholdson*

## Estlands svenskar – intresseanmälan till en studiecirkel

Estlandssvenskarnas kulturförening erbjuder alla som vill att anmäla sitt intresse till en studiecirkel.

Vi riktar oss till dig som är barn eller barnbarn till estlandssvenskar. Vi tror att det finns många ättlingar som någon gång funderat över sitt ursprung men inte kommit sig för att ta reda på mer. Vi vill ge dig ett ypperligt tillfälle att få höra grundläggande fakta och träffa likasinnade.

Vi planerar tre söndagar under hösten 2000 och fyra timmar varje gång. Priset blir preliminärt 100 kr per gång inkl lätt lunch. Ämnena kommer röra hantverk, dialekter, dräktskicket, historia, musik, arkitektur, religion, levnadsätt, försörjning, kvinnans arbetsår.

De kunnigaste på estlandssvensk historia och kultur föreläser, vi äter gemensam lunch och kursen hålls i vår egen lokal på Roslagsgatan 57. Som avslutning kan vi ordna en resa till Tallinn där vi åker på en sightseeing-tur med estlandssvenska förtecken (kanske kan vi passa på och julhandla).

Ta chansen att lära nytt och lära mer!

## PUBAFTON

fredagen den 13 oktober

kl 18-21

i vår föreningslokal på

Roslagsgatan 57.

Välkomna!

Anmäl dig till SOV:s expedition tel 08-612 75 99, fax 08-612 77 85, e-post [song@algonet.se](mailto:song@algonet.se) senast den 31 augusti. Ange namn, adress, telefon, ev. e-postadress. OBS! Expeditionen stängd hela juli. En utförlig annons kommer i septembernumret av Kustbon. Håll utkik!

*Monica Ahlström*



## Debatt

## Komplettering till Mattias Reinholdsons referat av SOV:s semi- narium den 29 maj 1999 om estlandssvenskarnas gudstjänstfirande

Referatet i Kustbon 4/99 bär den kryptiska titeln "Okänt svenskarv lever vidare i Estland".

Vid seminariet betonade jag inledningsvis att av estlandssvenskarnas tros liv skulle beskrivas endast tiden före den stora avflyttningen år 1944 – gudstjänstfirandet i Sverige kommer att avhandlas i den planerade boken "En bok om Estlands svenskar, del 5". Det Mattias skrivit som avser tiden efter 1944 har han således hämtat helt ur egen fatabur. Jag lämnade också i början en kort beskrivning av dagösvenskarnas rika evangelisk-lutherska traditioner, som de tog med sig till Gammalsvenskby och där fullföljde i sin nyuppförda kyrka, vilket helt fallit bort i referatet.

Någon representant för Rågöarna medverkade inte vid seminariet, men Margit Rosen Norlin läste upp en fyllig berättelse av Ingeborg Andersen. Denna berättelse är heller inte nämnd i referatet varför den återges nedan.

*Thomas Lorentz*

## Kyrka och kapell på Rågöarna.

Så långt man kan se tillbaka i gamla skrifter har Rågöarna hört till Mathias och Kors församlingar på fastlandet. Stora Rågö hörde till Kors och lilla Rågö till Mathias församling. På den tiden fanns det svenskar boende längs hela Matsviken och prästerna predikade även på svenska, men när fastlandssvenskarna i Mathias församling försvann kom även Lilla Rågö 1850 att höra till Kors församling. Här fanns då fortfarande kvar en del fastlandssvenskar och prästerna var därför tvungna att lära sig predika även på



svenska. Rågöborna kom över till gudstjänster på fastlandet vid större högtider, vid vigsel och vid konfirmation. Den sista predikan på svenska i Kors kyrka hölls i mars månad 1893 av prästen Grohman.

I maj månad 1897 vigdes prästen Gustafsson i Baltischports kyrka till präst åt Rågöarna, som nu kom att tillhöra S:t Mikael's församling i Reval. Konfirmationsundervisningen hölls sedan på Lilla Rågö och prästen bodde då några veckor på sommaren på ön.

På bägge öarna fanns också sedan äldre tider ett kapell, dit prästerna kom och predikade 6 gånger om året, 3 gånger på varje ö. På öarna hade man även bland sina egna valt en klockare och en föreläsare på varje ö. De höll gudstjänster i öarnas kapell, förrättade barndop och begravningar, som sedan stadfästes av prästen när han kom till öarna.

1940 evakuerades rågöborna från sina öar och Sovjet övertog dem som basområden. Kapellens inventarier fördes till S:t Mikaelkyrkans vind för förvaring. Kapellet på Lilla Rågö användes sedan som smedja av Sovjet och askhögarna vräktes över gravkullarna framför kyrkporten. Idag finns det bara ruiner kvar av kapellen.

Ingeborg Andersen

## Estländsk ungdom på sommarseglats i Stockholms skärgård augusti 2000

ett svenskt ungdomsprojekt med syfte att främja kulturbytet mellan ungdomar runt Östersjön har resulterat i att estniska ungdomar från Pürksi Gymnasium (Birkas, Nuckö) har beretts tillfälle att delta i en cirka tio dagar lång svensk-polsk-estnisk sommarseglats i Stockholms skärgård.

Deltagarna är i åldern 15-17 år och fördelar sig lika mellan pojkar och flickor. Till detta kommer respektive gruppledare och fartygsansvariga, allt som allt cirka 20 personer. Seglatsen äger rum i slutet av augusti och deltagarna fördelas ombord på två vackra galeasriggade motorseglare, en f d lotsbåt i stål och en välseglande träbåt. Detta är det andra mötet med mottot "Sol över Östersjön". De inleddes förra året med Stiftelsen Skeppsholmsgården i Stockholm som huvudarrangör. Då deltog universitetsungdomar från Polen under en seglats i Mälaren. Under vårvintern i år gjordes ett svarsbesök i södra Polen där skidåkning med kulturella inslag var huvudtemat.

Årets arrangemang är en fortsättning på projektets huvudmotiv, nämligen att lära känna sina grannar på andra sidan Östersjön. Initiativtagarna till detta projekt är Wojciech Lublinn, navigationslärare vid Skeppsholmsgården och Gert

## Resa på våg Med Blå Carat i baltiska farvatten.

av Urban Hallén, Katarina Butovitsch och Ronny Karlsson



Ordinarie pris 250:-. Medlemspris 200:-.

Finns att köpa hos Ulla-Stina på SOV:s expedition.

Följ med på en saltstänkt resa till andra sidan Östersjön! Sommaren 1999 antrade ett reportageteam från Dagens Industri 51-fotaren Blå Carat för en spännande segling med många strandhugg och nedslag i den baltiska verkligheten. Affärsmän, folkvalda, hjältar och skurkar från historien, entreprenörer och visionärer - alla får du träffa i den här ytterst aktuella och läsvärda boken. Texten illustreras av drygt 100 färgbilder.

**Nyhet!**

Peterson, segelentusiast med estlandssvensk bakgrund. Genom vårt framtida arv och framtida ansvar om Östersjön blir det marina inslaget en naturlig del i verksamheten menar dessa herrar. Vidare anser man att genom praktiska arbetsmoment ombord lär man känna varandra på ett otvunget, konstruktivt sätt och därmed kommer man också lite närmare själva kärnämnet. Man upptäcker snart att vi alla har väldigt mycket gemensamt och det som eventuellt skiljer oss åt (förutom språken) kan vi lära av varandra.

En mycket passlig lägenhet, för att inte säga förutsättning, för denna verksamhet erbjuds dessutom genom familjen Rehnbergs försorg då de i samarbete med Skeppsholmsgården ställer ovan nämnda båtar till förfogande. Familjen Rehnberg var tidigt ute med förvärvet av skolfartyget "Shamrock" med vilket han idag tillsammans med sönerna Henrik och Svante bedriver utbildningsverksamhet och praktisk sjömanskap ombord för ungdomar i alla åldrar.

Det officiella arbetspråket under årets seglats blir som vanligt engelska eftersom man måste "mötas någonstans" när flera nationer deltar i gemensamma aktiviteter. Men det är naturligtvis tillåtet att fuska lite på svenska vilket ju kan vara speciellt roligt för Birkaseleverna. Bidrag till Birkaselevernas uppehälle har lämnats dels av Lions i Rimbo och dels av två privatpersoner i Rickul/Nucköhembygdsförening.

Vi vill passa på att tacka Sven G Frejman och Estlandssvenskarnas Kulturförening för hjälp med kontaktverksamheten till Estland. Må de goda vindarna blåsa även denna sommar.

Gert Peterson

## Skriv ditt liv i estlandssvenskarnas skrivarstuga

I höst, den 21 september 2000, startar vi en skrivarkurs. Avsikten är att alla som önskar skall få möjlighet att skriva ner sitt liv, om livet i svenskbygderna, om flytten till Sverige och livet här. Vi vänder oss också till barn till estlandssvenskarna som vill berätta som hur det varit att vara barn i en estlandssvensk familj. Även svenskar som gift sig med en estlandssvensk eller annan med nära kontakt kan delta och bidra med en berättelse. Kort sagt alla med anknytning till estlandssvenskarna är välkomna.

Meningen är att vi ska träffas en gång i veckan och diskutera hur vi skall gå till väga och framförallt uppmuntra varandra i skrivandet. Det skall inte bli skoluppsatser med perfekt grammatik. I stället skall deltagarna skriva fritt och direkt ur hjärtat och vägledas av Britt Holmström. Hon har mångårig erfarenhet av att leda skrivarkurser på folkhögskolor och studieförbund.

Kursen kommer också att hållas tillsammans med TBV. Detta garanterar att skrivarna får ett kvalificerat stöd.

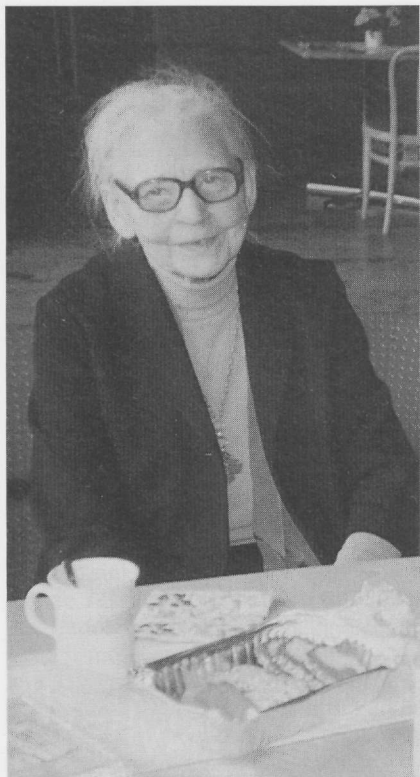
Eventuellt och om intresse finns kan berättelserna ges ut i bokform.

För upplysningar vänd dig till Mats Österman. Tel: 08-765 41 74.

E-post: laila.mats@swipnet.se

Anmäl ditt intresse till Estlandssvenskarnas kulturförening SOV, Roslagsgatan 57, 113 54 Stockholm, senast 1 september 2000 eller till Mats.

Om du är tveksam kan du vara med de första gångerna och prova på.



## Agnes Hermansson till minne

Den 9 mars i år avled i Trollhättan Agnes Hermansson efter en längre tids sjukdom, 94 år gammal.

När Gunnar Schantz år 1930 lämnade Runö, där han tjänstgjort som präst och lärare i sju år – hans hustru Adelaide hade hjälpt till med småklasserna i skolan – hade prästen Carl Gustaf Grönberg just återkommit till Sverige från Amerika. Grönberg hade i sin ungdom utvandrat från Väne-Åsaka socken i Västergötland, studerat till präst vid Augustasynoden i Minnesota och hop-pades nu på en prästtjänst i Sverige. Det enda som stod till buds var den lediga tjänsten på Runö. Han ville dock inte åta sig att vara lärare i annat än kristendom, varför Agnes Olsson från hemsöcken, Väne-Åsaka, ombads att följa med som lärarinna.

Agnes, då 25 år gammal, kom att verka som "Freken" åren 1930-1938. Hon utförde sin lärargärning med stor kunnsighet och varm kärlek, inte bara gentemot sina skolbarn, utan slösade även sina omsorger på hela öns befolkning. Hon deltog också i församlingsarbetet, var medlem i kyrkokören och fick under senare tiden av sin vistelse, när pastor Grönberg blev sjuklig och snart lämnade Runö, ta ansvaret för prästgården. Bl.a. fick hon ensam ta emot Estlands ärkebiskop Rahamägi och prosten Hjalmar Pöhl, som kom på visitationsresa till Runö församling.

Agnes hade också intresse för Estlands övriga svensksbygder, dit hon ibland företog resor. Även där fick hon goda vänner.

Efter återkomsten till Sverige verkade hon som lärare i sina hemtrakter i Västergötland ända till pensioneringen. År 1944 gifte hon sig med musikfanjunkare August Hermansson. Under hela denna tid fortsatte hon att ägna runöborna stor omsorg och dess gamla svenska kultur runt om i landet.

Efter den högtidliga jordfästningssakten i Väne-Åsaka kyrka vilar nu Agnes Hermansson vid sin makes sida på Strandkyrkogården i Vänersborg.

Vilys frid över hennes ljusa, vackra minne.

*Thomas Lorentz*



### GUDSTJÄNSTER I DEN SVENSKA S:T MIKAELS FÖRSAMLING I TALLINN 2000

- |        |   |
|--------|---|
| 18 jun | Musikgudstjänst, Patrik Göransson   |
| 25 jun | Högmässa med kyrkoherdeinstallation<br>OBS! 17.00 i Helgeandskyrkan, Ärkebiskop Jaan Kiivit |
| 2 jul  | Musikgudstjänst, Patrik Göransson   |
| 9 jul  | Högmässa, Patrik Göransson  |
| 16 jul | Musikgudstjänst, Patrik Göransson   |
| 23 jul | Högmässa, Patrik Göransson  |
| 30 jul | Högtidsgudstjänst, Biskop Henrik Svenungsson  |
| 6 aug  | Högmässa, Patrik Göransson  |
| 13 aug | Musikgudstjänst, tillsammans med vänförsamlingen<br>S:t Mikael i Huddinge                   |
| 20 aug | Högmässa Patrik Göransson   |
| 27 aug | Musikgudstjänst   |

*Samtliga gudstjänster firas på svenska och påbörjas kl 12.00.*

*Mycket välkomna!*

JUTA HOLST  
ordförande

Vårt kansli är öppet måndag - fredag kl. 10.00 - 14.00.  
Tel/Fax: 00 372 6 44 19 38.

## Tbc vaccin i österled

Att vi vaccinerar oss mot gulsot och tar malariatabletter när vi färdas mot ohälsosamma resmål är nästan självklart men det finns uppmärksammade farsoter även i Sveriges omedelbara närhet. De ökande turistresorna, mest korttids, till Ryssland och de baltiska staterna har ökat risken för att smittas av tuberkulos och tyvärr finns det även varianter på den fruktade sjukdomen som numera är resistent mot den traditionella behandlingen. Den allmänna vaccinationen mot tbc upphörde i Sverige 1975 och antalet fall har tills nyligen varit nästan noll. Nu har emellertid flera fall av tbc upptäckts i landet och nästan samtliga drabbade har blivit smittade när de besökt någon av de forna sovjetstaterna. Tbc som sprids genom luften genom hostningar och nysningar ger sig inte tillkänna direkt och den smittade personen kan vara symptomfri i många år. Han eller hon kan inte heller smitta andra innan sjukdomen bryter ut. I sitt extremaste fall kan tbc leda till döden för personer med svagt immunförsvar eller svag fysik. Tuberkulosen har snabbt spridit sig i de ryska fångelserna, därifrån ut i landet och in i grannstaterna. Det säkraste sättet att undvika att bli smittad är att vaccinera sig mot tuberkulos före resan. Vaccinet ger inte 100 procentligt skydd men är den enda preventiva åtgärden man kan vidta. *(Ur tidn. Stand by)*





Vår älskade  
**Bo Yngve Nyblom**

\* 1 april 1949  
† 31 januari 2000

MOR och FAR  
Släkt och vänner

*Din sol gick upp,  
men skymdes bort  
Du var för god för livet  
Men fast din levnad  
blev så kort  
Du dock oss mycket givit  
Det känns som solens  
Ljus för oss gått ner  
Din plats  
kan aldrig fyllas mer.*



Vår käre

**Hugo Ahlberg**

\* 28 mars 1916  
i Rickul  
† 25 februari 2000  
i Stockholm

Syskon med Familjer  
Släkt och vänner

*Över flera hav har Du  
farit  
och på många platser  
har Du varit  
Men nu går Din färd  
till en stor och vidare  
värld  
Tack för allt*



Vår käre

**Gottfrid Thomsson**

\* 14 december 1919  
i Rickul  
† 11 april 2000  
i Stockholm

EDITA  
LENA

Märit, Markus, Lukas  
Thomas  
Robert, Lovisa  
Ingeborg  
Syskonbarn  
Övrig släkt och vänner

*Stilla står jag vid portalen  
ännu  
intet vet.  
En gång öppnas stjärnesalen,  
allt blir evighet.*



Min älskade make

**Alfred Luks**

\* 15 juni 1915  
i Rickul  
† 21 april 2000  
i Tyresö

ROSA  
Släkt och Vänner

*Det finns en port som  
öppnas tyst  
Och stänges utan då  
Alla vägar leda dit, men  
ingen därifrån.  
Alla frågar vart, varthän,  
men ingen svaret vet.  
Ty svaret på den frågan är  
den portens hemlighet.*



Vår kära

**Elfride Magnusson**

(f Heldring)  
\* 4 juni 1911  
i Höbring-Rickul  
† 17 januari 2000  
i Eskilstuna

Gunnel och Åke  
Agnes och Sune  
Lilian och Sten  
Nils  
Greta och Bernt  
Sigfrid och Ulla  
Helge och Else-Marie  
Stig och Margareta  
Barnbarn  
Barnbarnsbarn  
Syster

*Ditt hem som Du älskat  
där blommor har spirat  
det lämnar Du nu för en  
skönare värld.*



Vår käre

**Gottfrid Stahl**

\* 2 december 1924  
i Rickul  
† 6 februari 2000  
i Fasta

Michael  
Richard  
Barnbarn  
Systrar  
Övrig släkt och vänner

*Den ro Du länge sökte  
den kom till Dig till slut  
Nu borta är bekymren  
och Du får vila ut*



Min älskade Make,  
Vår käre Far, Svärfar,  
Farfar och Morfar

**Fridolf Heldring**

\* 22 mars 1913  
i Rickul  
† 2 mars 2000  
i Eskilstuna

SYLVIA  
Vivi och Åke  
Lennart och Britt-Marie  
Göran  
Barnbarn  
Barnbarnsbarn  
Syster  
Övrig släkt och vänner

*Ljuvt är att vila när  
krafterna domna  
somna från jordens  
oändliga strid.  
Och i den eviga vilan få  
somna  
vila, o vila i frid.*

**Litet bidrag  
är också  
välkommet!**

Ett fint alternativ till blommor är en penninggåva till vår kulturförening. Ansvar för att rädda och bevara estlandssvenskarnas arv åt nya släktled, undan glömska, är ett arbete som inte får avstanna.  
Postgiro 35 13 11-6.

Angående donationer eller testamenten kontakta Sven Salin, Einar Hamberg eller Leif Strömfelt.

ESTLANDSSVENSKARNAS  
KULTURFÖRENING  
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER  
Styrelsen



**Olga Blomberg**

f Koinberg  
\* 14 augusti 1900  
i Rickul  
† 16 april 2000

Sörjd och saknad av  
Barnen Dagny, Birger,  
Yngve  
samt av  
Barnbarn  
Barnbarnsbarn

*Gråt ej vid min lugna grav.  
jag känner inga tårar mer,  
men vill så gärna torka av  
dem jag på edra kinder ser.  
Mitt lidande har nått sitt slut,  
gläds att jag nu får vila ut.*



Vår kära Mamma  
**Gerda Sjölund**

(f Laan)  
\* 26 augusti 1909  
i Vippal  
† 9 mars 2000  
i Skärholmen

Anna-Lisa och Nils med  
familjer

Älskad – Saknad

**Ring Ulla-Stina!**

Estlandssvenskarnas Kulturförening och Kustbon har en person anställd som är behjälplig med alla uppgifter på expeditionen. Tel 08-612 75 99.

Öppettider: vardagar mån-tor 9-14, fredagar stängt.

Stängt: 23 juni - 30 juli.

## Estlands- svenskarnas sjökultur

Visas på utställningen  
"De kom hit över havet,  
de drog bort över havet"  
som öppnar den 19 juli 2000  
i Sjöfartsmuseet  
i Tallinn, Pikk g. 70  
(Tjocka Margareta).  
Utställningen pågår  
till september 2000.

JUTA HOLST



### GULDBRÖLLOP.

Midsommarafton 1950 vigdes i Ardre kyrka på Gotland Henning Johansson, Gotland och Katarina Elfrida Storholm, Borby Ormsö. Makarna är nu bosatta på Värmdö.

### EN SON

Välkommen Dennis född den 11 december 1999!

Helene Ahlberg och Roland Dukas

## Projekt Österled

Forts fr s 6

rial och metoder har varit eftersatt under många år. Som jag nämnde tidigare finns det många duktiga målare och murare. Skickligheten och kunskapen beträffande timmerarbeten är också mycket stor. Det visar de omfattande arbetena uppe på kyrkans vind där takstolar byttes ut och kompletterades. Det som framförallt skapar en del problem är tillgången på det vi kallar traditionella material som linolja, emulsionsfärg etc. Material som vi i Sverige lätt kan införskaffa i många av de hantverksbutiker som finns men som i Estland ännu inte efterfrågas. De genomförda restaureringarna kan förhoppningsvis bidra till att kunskapen och intresset kring byggnadsvård har ökat. □

## AVLIDNA

Johannes Lilja, född den 13 februari 1926 på Ormsö, avled den 21 februari 2000 i Stockholm

Inga Eklöf, född Stahl den 3 januari 1940 i Spitham Vada, Rickul, avled den 21 mars 2000 i Vittinge, Västmanland

Agneta Sjöman, född den 4 juli 1923 på Ormsö, avled den 27 mars 2000 i Stockholm

Irene Freiman, född den 18 januari 1913 i Nuckö, avled den 6 april 2000 i Tyresö

Maria Lilja, född Björkman den 8 oktober 1915 på Ormsö, avled den 6 april 2000

Ivar Ahlberg, född den 8 februari 1930 i Rickul, avled den 10 april 2000 i Torshälla



## BEMÄRKESEDAGAR

3:E KVARTALET 2000

☞ 97 ÅR ☜

Herman Nyman, född den 15 augusti 1903, Nuckö

Berit Aman, född Adler den 30 september 1903, Hapsal

☞ 95 ÅR ☜

Rosalie Renni, född Palmkron den 28 september 1905, Vippal

## Estlandssvenskarnas hembygd dag

firas lördagen den 26 augusti 2000 på Lustikulla krog,  
Liljeholmsvägen 18, Liljeholmen.

Porten öppnas kl 12, programmet börjar kl 13.

### UR PROGRAMMET

Årets arbetsstipendiater presenteras av professor Göran Hoppe

✱

Alar Schönberg och Per Ehn talar över ämnet  
"En levande svenskbygd – nu och i framtiden".

✱

Ett Rågöbröllop. Arnold Lindgren kåserar

✱

Gott om tid för att umgås och prata med bekanta

✱

Musikunderhållning av Göran Mäele, violin

✱

Bokförsäljning, lotterier, servering av kaffe och smörgås samt en liten kaka.

Biljettpris: 120 kr

Hjärtligt välkomna!

ESTLANDSSVENSKARNAS KULTURFÖRENING  
- SVENSKA ÖDLINGENS VÄNNER

T-bana till Liljeholmens station. Tvärbanan (spårvagn) från Gullmarsplan alt. Alvik till Liljeholmen går var femtonde minut. Följ sedan pil som visar mot (inglasad) trappa till höger. Gå sedan (längs med spåren) mot Nutek. Bilparkering finns.



☞ 94 ÅR ☞

Lovisa Lemberg, född Ribon den 22 juli 1906, Nuckö  
 Alfred Brunberg, född den 8 augusti 1906, Rickul  
 Fernanda Alide Küün, född Kersman den 27 september 1906, Reval

☞ 93 ÅR ☞

Alide Heideman, född Åkerblad den 10 september 1907, Rickul

☞ 92 ÅR ☞

Kristina Grönberg, född den 16 augusti 1908, Hapsal  
 Alexander Hamberg, född den 28 augusti 1908, Rickul

☞ 91 ÅR ☞

Alide Barud, född Tegelberg den 13 juli 1909, Nuckö  
 Katarina Ahlkvist, född Fällman den 4 augusti 1909, Ormsö  
 Johan Sjöström, född den 26 augusti 1909, Ormsö  
 Hilda Koinberg, född Brun den 31 augusti 1909, Nuckö  
 Sigrid Ingeborg Szabo, född Strandberg den 4 september 1909, Reval  
 Lovisa Seeman, född Koinberg den 24 september 1909, Nuckö

☞ 90 ÅR ☞

Amalia Kärman, född Hansson den 13 juli 1910, Nuckö  
 Isak Österman, född den 26 juli 1910, Runö  
 Marta Schönberg, född Kantberg den 16 augusti 1910, Vippal  
 Rudolf Koppelman, född den 2 september 1910, Neve  
 Agneta Fält, född den 3 september 1910, Ormsö  
 Sigrid Viksten, född den 5 september 1910, Reval  
 Maria Christine Heyman, född den 13 september 1910, Rickul  
 Alfred Vesterblom, född den 23 september 1910, Nuckö

☞ 85 ÅR ☞

Salme Bollman, född den 7 juli 1915, Reval  
 Ellen Pelmas, född Tomingas den 15 juli 1915, Reval  
 Viktor Kaiu, född den 16 juli 1915, Reval  
 Erik Verner Schönberg, född den 28 juli 1915, Reval  
 Ellen Heldring, född Stenman den 11 augusti 1915, Nuckö  
 Johanna Mählberg, född Jacobsson den 9 september 1915, Rickul

☞ 80 ÅR ☞

Linda Aline Greisman, född Laanes den 3 juli 1920, Nuckö  
 Edla Agneta Alun, född Fahrman den 5 juli 1920, Nuckö  
 Katarina Andersson, född Runestam den 9 juli 1920, Runö  
 Hulda Vallsköld, född Lindström den 23 juli 1920, Runö  
 Laine Klaman, född Nyman den 25 juli 1920, Reval/Korkis  
 Fridolf Borrman, född den 1 augusti 1920, Rickul  
 Harry Ernst Aring, född den 9 augusti 1920, Reval  
 Alfons Berg, född den 15 augusti 1920, Reval  
 Katarina Nyholm, född den 22 augusti 1920, Ormsö  
 Ivar Valfrid Brunberg, född den 31 augusti 1920, Rickul  
 Arnold Kilk, född den 31 augusti 1920, Pühajärve/Korkis  
 Helena Nordgren, född den 9 september 1920, Runö  
 Arnold Rudolf Brandt, född den 14 september 1920, Nuckö  
 Elvira Peedu, född Ribohn den 19 september 1920, Nuckö  
 Katarina Landman, född Ahlberg den 24 september 1920, Ormsö  
 Lars Sarberg, född den 27 september 1920, Ormsö  
 Lilly Aune Aurora Amberman, född den 28 september 1920, Hapsal  
 Johannes Erich Ribohn, född den 29 september 1920, Nuckö

☞ 75 ÅR ☞

Samuel Albert Timmerman, född den 17 juli 1925, Nuckö  
 Alrik Bertil Viberg, född den 17 juli 1925, Rickul  
 Lennart Stahl, född den 19 juli 1925, Rickul  
 Walling Okerman, född den 1 augusti 1925, Rickul  
 Elmeré (Mery) Klitter, född Söderholm den 10 augusti 1925, Rickul  
 Alma Olsson, född Grönman den 13 augusti 1925, Ormsö  
 Elvina Dagmar Smedberg, född Malvik den 14 augusti 1925, Ormsö  
 Ivar Lars Storholm, född den 14 augusti 1925, Ormsö  
 Erik Heino Schmidt, född den 15 augusti 1925, Nargö  
 Harry Seffers, född den 21 augusti 1925, Reval  
 Hilda Elisabeth Matilda Kanten, född Beckman den 22 augusti 1925, Ormsö  
 Eva Elisabeth Steffensson, född Smens den 8 september 1925, Runö  
 Armilde Elsa Lillemets, född Gineman den 9 september 1925, Nuckö

Ivar Gottfrid Koinberg, född den 10 september 1925, Rickul  
 Albert Vesterby, född den 11 september 1925, Rickul  
 Einar Richard Hamberg, född den 12 september 1925, Rickul  
 Matteus Albert Ekman, född den 14 september 1925, Rickul  
 Signe Elsa Ingrid Davidsson, född Hamberg den 19 september 1925, Ormsö  
 Agneta Alide Nyström, född Söderlund den 19 september 1925, Ormsö  
 Helga Vilhelmine Hellman, född Ribohn den 25 september 1925, Nuckö  
 Alice Leontine Kälavee, född Ribohn den 25 september 1925, Nuckö  
 Lydia Haglund, född Söderlund den 26 september 1925, Ormsö  
 Ingrid Gunhild Besterman, född den 28 september 1925, Nuckö  
 Ilse Silvia Poulsen, född Reets den 29 september 1925, Nuckö

☞ 70 ÅR ☞

Elvina Beckman, född den 4 juli 1930, Åland  
 Alfred Vikman, född den 8 juli 1930, Nuckö  
 Einar Berggren, född den 11 juli 1930, Reval  
 Maia Alberg, född den 14 juli 1930, Pärnu  
 Guy Emil Linden, född den 23 juli 1930, Helsingfors  
 Ally Ambros, född den 24 juli 1930, Hapsal  
 Emil Koinberg, född den 26 juli 1930, Nuckö  
 Margot Mägi, född Klanberg den 29 juli 1930, Nuckö  
 Edna Mahl, född Freiman den 8 augusti 1930, Nuckö  
 Ellen Tanseri, född den 10 augusti 1930, Nuckö  
 Ingrid Waagsjö, född Aspelin den 13 augusti 1930, Ormsö  
 Astrid Hildur Johansson, född Nyholm den 13 augusti 1930, Ormsö  
 Manfred Rant, född den 13 augusti 1930, Nuckö  
 Sven Ahlström, född den 19 augusti 1930, Ormsö  
 Hjalmar Sigvard Kehlman, född den 22 augusti 1930, Hapsal  
 Endel Joanurm, född den 24 augusti 1930, Kolga  
 Linnea Ingeborg Okerman, född den 25 augusti 1930, Rickul  
 Ingvald Heyman, född den 26 augusti 1930, Rickul  
 Johannes Gäddman, född den 3 september 1930, Ormsö  
 Meinhard Mensas, född den 7 september 1930, Nuckö

## POSTTIDNING B

Svenska Odlingens Vänner  
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned  
113 54 Stockholm  
ISSN 0345-6706

Olof Verner Arm, född den 8 september 1930, Reval

Elsa Vilhelmina Sandgren, född Lemberg den 11 september 1930, Nuckö

Elof Anders Freiman, född den 16 september 1930, Nuckö

Ina Melita Adelman, född den 16 september 1930, Rickul

Elsa Anette Greis, född den 16 september 1930, Odensholm

Axel Alvar Friberg, född den 17 september 1930, Ormsö

Gustav Adolf Nyman, född den 18 september 1930, Kuivajõe

### 65 ÅR

Nikolai Vestersten, född den 8 juli 1935, Reval

Lilia Engman, född den 13 juli 1935, Nuckö

Sture Sigfrid Luks, född den 26 juli 1935, Rickul

Signe Ingeborg Enkel, född den 29 juli 1935, Ormsö

Jack Peetre, född den 29 juli 1935, Pärnu

Astrid Mitman, född den 13 augusti 1935, Nuckö

Astrid Elin Vahlberg, född den 19 augusti 1935, Ormsö

Bertil Johannes Björk, född den 21 augusti 1935, Runö

Alvar Gjärdman, född den 23 augusti 1935, Nuckö

Ivar Emanuel Nordgren, född den 1 september 1935, Runö

Elna Elvira Lindblom, född Granberg den 4 september 1935, Rickul

Marita Ingeborg Stahl, född den 6 september 1935, Rickul

Sven Hallman, född den 7 september 1935, Rickul

Rein Ömblus, född den 9 september 1935, Reval

Sylvia Jolander, född Jürgensman den 12 september 1935, Nuckö

Werner Gottfrid Mählberg, född den 13 september 1935, Rickul

Gunnar Johannes Dykström, född den 15 september 1935, Runö

Algot Gottfrid Nee, född den 17 september 1935, Ormsö

Albert Ernst Vesterberg, född den 25 september 1935, Rickul

Ingrid Resti, född den 28 september 1935, Reval

Gunhild Ingeborg Kopparberg, född den 29 september 1935, Rickul

Henrik Nee, född den 29 september 1935, Ormsö

### 60 ÅR

Bo Emil Borrman, född den 5 juli 1940, Rickul

Olof Erling Bäckman, född den 19 juli 1940, Ormsö

Dan Viebusk, född den 19 juli 1940, Nuckö

Astrid Söderholm, född den 22 juli 1940, Nuckö

Olle Lundkvist, född den 24 juli 1940, Lähtru

Maj-Britt Sundberg, född Appelblom den 24 juli 1940, Ormsö

Lembit Mathiesen, född den 25 juli 1940, Nuckö

Marit Viksten, född den 29 juli 1940, Nuckö

Hilda Elna Hammerman, född den 2 augusti 1940, Ormsö

Evert Timmerman, född den 4 augusti 1940, Nuckö

Herman Lin, född den 9 augusti 1940, Rickul

Ulla Kütin, född den 11 augusti 1940, Reval

Ilma Emilia Årstadius, född Dreijer den 22 augusti 1940, Runö

Inga Maj-Britt Lilja, född den 25 augusti 1940, Ormsö

Olavi Lepp, född den 26 augusti 1940, Reval

Ture Olof Treiberg, född den 27 augusti 1940, Rickul

Tauno Vellesoo, född den 29 augusti 1940, Reval

Ella Maie Åström, född Deemus den 6 september 1940, Rickul

Nils Evert Ahlberg, född den 7 september 1940, Rickul

Sven Nils Bergström, född den 15 september 1940, Ormsö

Gunnar Evert Ahlström, född den 22 september 1940, Ormsö

Inge Känd, född den 24 september 1940, Reval

Milvi Adelman, född den 25 september 1940, Rickul

Sigrid Sandström, född Nyman den 26 september 1940, Nuckö

Helge Henrik Luks, född den 29 september 1940, Rickul

### 50 ÅR

Anita Cecilie Stenberg, född den 14 juli 1950, Tallinge/Reval

Evi Ingrid Mickelin-Fredriksson, född den 24 juli 1950, Enskede/Ormsö/Korkis

Monica Birgitta Wichman, född den 20 augusti 1950, Canada/Dorpat

Yvonne Hanser, född Treiberg den 27 augusti 1950, Stockholm/Rickul/Ormsö

Gunnar Nyman, född den 24 september 1950, Stockholm/Nuckö

## Rättelser/Tillägg:

### 92 ÅR

Helmi Sandvik, född Voksepp den 4 maj 1908 i Vippal

### 60 ÅR

Klara Birgit Eldh, född Vesterman den 5 maj 1940, Rickul

Elin Märta Öman, född Thomson den 24 maj 1940, Ormsö

### 50 ÅR

Monica Hemlin, född Hamberg den 20 april 1950, Sollentuna/Rickul

## Estlandssvenskar i stockholmstidning

Tidningen Metro, som delas ut gratis till tunnelbane- och pendeltågsresenärer i Storstockholm, hade i slutet av maj ett helt uppslag om estlandssvenskar. Rubriken var "Estlandssvenskar flyttar tillbaka hem". Den man, som tänker flytta tillbaka, är Allan Grönman som bosätter sig för gott i Borrby på Ormsö när huset blir klart i sommar. Han uppskattar det lugnare tempot och att man får rå sig själv på Ormsö.

Även Maj-Britt och Manfred Nibon berättar om sitt dubbla boende i Uppsala och på Manfreds fädernesgård i Skåtanäs på Nuckö. Uppslaget innehåller också kortare texter om flykten vintern 1943-44 och om hur staden Hapsal satsar på turism.

Som i alla andra sammanhang i Metro finns också färgglad grafik. En tydlig karta visar svensksbygderna (men somliga historiker har kanske invändningar mot en del detaljer).

Metro satsar extremt hårt på notiser och korta texter, eftersom läsarna bara har korta stunder mellan bytena. Men varje dag finns ett reportage, som sträcker sig över ett uppslag.

Mattias Reinholdson